

Opbouw

W. Smouter, Breukelen

Gaan de grenzen open?

Binnen de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) is een intensieve discussie gaande over de koers die deze kerken moeten volgen, vooral in de contacten met christenen van buiten eigen kring. Om eens twee voorbeelden te noemen die buiten de sfeer van de diverse kerkbladen vallen: half september hield het GSEV een congres onder de titel „Toekomst voor gereformeerde organisaties”, waaraan een bundel met stevige studies vooraf ging. En morgen wil het Nederlands Dagblad deze zelfde vraag nog eens scherper stellen, in een publiek debat onder de titel „Heeft gereformeerd Nederland toekomst?”.

Natuurlijk is dit voor een deel een interne discussie, waar wij ons niet in moeten mengen. Dat geldt zeker van die concrete vraag of allerlei gereformeerde organisaties zich open moeten stellen voor christenen buiten de eigen kring. Maar het moet gezegd, dat de discussies gevoerd worden op een open manier, waarbij veel meer komt kijken dan die organisatorische grondslag-kwestie. En dan lijken we ineens weer veel op elkaar, zodat we toch graag meedenken. Ik heb er nooit een geheim van gemaakt, dat ik veel waardering heb voor gereformeerd onderwijs en verschillende andere vrijgemaakte organisaties. Maar ook dat het soms uiterst pijnlijk is wanneer het ineens duidelijk wordt dat je er toch niet bij hoort. Dat men zich daarop bezint is dan ook prachtig. Maar het is wel riskant, want hoe vindt die 'doorbraak' plaats? Het zou kunnen gaan over de boeg van: „we kunnen alleen overleven als we anderen toelaten”. Zo ging het vroeger wel eens bij de scholen. Maar ik heb de indruk, dat dit tegenwoordig zo niet meer speelt. Het zou niet alleen wrang zijn, ik vrees dat het ook weinig zou

opleveren. Er is niet zo'n massale hunkering naar gereformeerde organisaties, ook buiten Vrijgemaakte kring niet. De openstelling zou ook kunnen plaatsvinden uit een gevoel van teleurstelling: we hadden zulke mooie organisaties en kijk nu eens, de secularisatie gaat ook in eigen kring gewoon door! Dat is het slechtste scenario, waarbij te vrezen valt dat met het badwater ook het kind wordt weggegooid. Ik durf niet te schatten hoe reël dit risico op het ogenblik is.

De breedte en diepte

Ik ben ervan overtuigd, dat er eigenlijk maar n goede weg is, namelijk wanneer er een nieuw en verrijkt zicht komt op het werk van Christus. Minstens op de breedte ervan en de diepte. Allereerst wat de *breedte* van Christus' werk betreft: is het niet enorm verrijkend wanneer je gaat zien en ervaren, dat Christus koninklijk en priesterlijk werkt, ook buiten je eigen kring? Wie kent niet die heerlijke ervaring, dat je wanneer je op vakantie bent of door andere omstandigheden buiten je eigen kring vertoeft, dat je dan in ongezochte gesprekken getroffen wordt door de levende band met Christus, die ook andere mensen hebben? En dat je rijker kunt worden van zo'n gesprek? En tegelijk moet er ook zicht komen op de *diepte* van Christus' werk. Dat is de persoonlijke ervaring, dat je zijn genade en vergevende liefde zelf broodnodig hebt. Het besef, dat je voor God komt in leegte en gemis, nee, met een oneindige schuld. En dat je tegelijk wordt omgeven door liefdevolle armen die jou dragen, ook al heb je het gevoel het niet waard te zijn. Alleen die kern-ervaring van het geloof kan christenen werkelijk bezielen. Ik denk dat dit aan de ene kant een relativisering van kerkelijke organisaties betekent: je ziel en zaligheid

hangt er niet van af. En aan de andere kant is deze kern-ervaring d drijfveer voor christelijke betrokkenheid in kerk en samenleving. Volgens mij kan het niet anders of het zicht op de breedte en diepte van Christus' werk zal invloed hebben op het toelatingsbeleid van een organisatie, maar ik ben niet de eerst aangewezen om dat nader uit te werken.

Grenzeloze liefde

Laat ik alleen mogen wijzen op een prachtige trek die je in de Psalmen aantreft: ze zijn geschreven in een tijd toen Gods „toelatingsbeleid” heel strikt was, namelijk alleen gericht op Isral. En toch zie je de dichters daar soms doorheen schieten, in de overtuiging dat Ile volken God zullen gaan loven en prijzen. En in welk verband doen ze dat? Let er maar op: dat is steevast in samenhang met een intense jubel over Gods machtige ontferming. Denk aan Psalm 67, of Psalm 57: 10 en 11: „Ik zal U loven, o Here, onder de volken, ik zal U psalmzingen onder de natin; want hemelhoog is uw goe-dertierenheid, tot aan de wolken reikt uw trouw.” Dit lijkt me de enige doorbraak die iets waard is, omdat het doorbrekend licht van Gods genade erin straalt. Als Gods grenzeloze liefde je persoonlijk vervult, dan *houden* kerkelijke en organisatorische grenzen het niet meer. Daarom lijkt het me niet echt genoeg om nu K. Schilder ineens tot zondebok te maken. Hij zal best een radicalisering en verkerkelijking op zijn naam hebben staan, zoals nu wordt beklemtoond, maar de makke van ons gezamenlijke gereformeerde leven zit dieper: weten we wel wat het is om te stamelen van verbazing over de liefde van Christus, die alle kennis te boven gaat?

in dit nummer

355 J.M. de Groot, **Wil iemand niet werken, dan zal hij ook niet eten** 356 H. Smit, **Godsvertrouwen – Juda's zoon als Leviet** 357 W.J. v.d. Linde, **Een kind** 358 J. Nammensma, **De man naast Jezus aan het kruis** 360 K. Holwerda en H. Willigenburg, **Erfgoed in ringband?** 363 W. Smouter, **Op verhaal komen** 364 H. Algra, **Christenen en moslims (2)** 365 T. Hoekstra, **Duivelsbeelden** 366 M.R. vanden Berg, **Vergeving der zonden: hart van het evangelie**

38e jaargang – nr. 20 – 7 oktober 1994

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 52,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 60 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1994

- 8 okt. Landelijke Vergadering Apeldoorn (onderwerpen: Evangelie en Moslims; Openstelling diakenambt voor zusters der gemeente)
- 29 okt. Landelijke Vergadering Apeldoorn (onderwerpen: Financiële zaken; VUT; Steunbehoevende kerken; Geestelijke verzorging militairen; Hoge Overheid)
- 5 nov. Diaconale Conferentie te Baarn
- 5 nov. Regionale Ontmoetingsdag Chr. Geref. en Ned. geref. Kerken in het Noorden te Hoogeveen
- 12 nov. Landelijke Ouderlingenkonferentie te Utrecht
- 19 nov. Zendingssajaarsvergadering Leerdam met samenwerkende kerken
- 19 nov. Landelijke Vergadering Apeldoorn (AKS; Liedboek-2000; RCOB?)
- 10 dec. Landelijke Vergadering Apeldoorn (TSB; Radio en TV)
- 16 dec. Zendingssvergadering Den Haag met steunbiedende kerken

1995

- 14 jan. Landelijke Vergadering Apeldoorn

In de komende nummers (o.a.):

M.R. v.d. Berg, Vragen van toen – vragen van nu
F.H. Blokhuis, Jeugd op de kerkeraads-agenda
D. Holwerda, Pas door de dood heen rechter
D. Holwerda, Johannes over Johannes
Chris de Jong, St. Petersburg
G. de Lange, Verlangen naar een opwekking
J.K.W. Luth, De Apostolische Geloofsbelijdenis op een nieuwe melodie

EH Journalistiek

Eerst ESJ dan Red.

Wil je later werken bij de schrijvende pers? 'Doe' dan eerst de Evangelische School voor Journalistiek en voorlichting. Da's een moderne, erkende HBO-opleiding, die je alle kneepjes van de journalistiek bijbrengt. Maar je ook 'n stuk christelijke

vorming geeft. Kortom: een opleiding waar je als toekomstig redacteur veel aan hebt. Vraag snel de studiegids aan!

 evangelische hogeschool

Drentsestraat 1, Amersfoort, 033-621731

Principiële kwaliteit

Ja! Stuur mij de studiegids.

Naam: _____

Adres: _____

Postcode: _____

Woonplaats: _____

Bon opsturen naar:
EH, Postbus 957, 3800 AZ Amersfoort

J.M. de Groot, Zaandam

'Wil iemand niet werken, dan zal hij ook niet eten.'

2 Thessalonicenzen 3:6-15

Calvinisten zijn altijd harde werkers geweest. Toch veranderen de tijden. De laatste jaren is er veel meer vrije tijd gekomen. Hoe moeten we werken? Dag en nacht bezig zijn? Hoe kunnen we het beste bezig zijn in onze baan? Ons beroep, ons werk gaat niet buiten het geloof om. In de het Oude Testament staan duidelijke passages over het werken. Na de verdrijving uit het paradijs zegt de HERE tot de eerste mensen: 'in het zweet uws aanschijns zult gij brood eten, totdat gij tot de aardbodem wederkeert, omdat gij daaruit genomen zijt'

Om in leven te blijven zul je er iets voor moeten doen, zul je soms moeten zwoe-gen. Lui zijn is een verkeerde houding, zo lezen we in Spreuken. Je bereikt er niets mee. Iedereen onder de oude bedeling wist hoe het zat met werken. Je moest werken, wilde je in leven blijven. En eigenlijk is het vandaag niet anders. De sociale voorzieningen zijn in ons land heel goed. Maar ze zijn niet bedoeld voor de luiards, maar voor de mensen die om gezondheidsredenen of vanwege werkloosheid niet kunnen werken. Om brood op de plank te krijgen moet je werken tot de pensioengerechtigde leeftijd. Wij hebben het gemakkelijker door de AOW voorzieningen en de uitkeringen, maar het is in wezen net als in het Oude Testament.

Is dit nu veranderd met de komst van onze Heiland naar deze wereld? Hoeven wij eigenlijk niet meer te werken? In de gemeente van Thessalonica kwamen deze vragen op.

Wat was het probleem? Er waren zijn mensen die geen werk verrichten, en dus geen baan hadden, maar bezig waren met wat geen werk was. Waarom werkten deze mensen niet? Helemaal duidelijk wordt dat hier niet. In beide brieven wordt dikwijls gesproken over de wederkomst. Het lijkt erop dat er mensen waren die meenden dat door de komst van Christus, de nieuwe wereld al gekomen was en zo de dag des Heren. In de eerste brief maken gemeentelieden zich zorgen over de ontslapenen. Zij delen niet in de rijkdom en het nieuwe leven waarin de levenden zich bevinden.

In de tweede brief lezen we dat er brieven zijn, waarin te lezen staat dat de dag des Heren reeds aangebroken is. Wat is de conclusie van enkele gemeentelieden uit Thessalonica? Zij werken niet meer. Het nieuwe leven is toch begonnen? Waarom zou je nog bezig zijn met al dat aardse? Het is niet meer nodig. Het zou ook kunnen zijn dat deze mensen een grote scheiding maakten tussen het geestelijke en lichamelijke. Ze waren geestelijk één met Christus. Het aardse was niet meer belangrijk. Ze legden zich liever toe op andere dingen,

waarvan Paulus dan moet zeggen dat dat geen werk is en dat zij door zo te leven zich ongeregeld gedragen. Want wat was de consequentie van heel de houding van deze ongeregelde? Zij moesten natuurlijk wel eten, zij klopten aan bij de gemeente, terwijl zij heel goed voor hun eigen brood zouden kunnen zorgen. Daar kwam nog bij dat de ze door hun levenswijze de gemeente in diskrediet brachten bij de buitenstaanders.

Paulus, Timotheus en de helpers hebben zelf het voorbeeld gegeven. 'Gij weet immers zelf, hoe ons voorbeeld behoort gevolgd te worden, daar wij bij u niet van de regel afgeweken zijn, noch gegeven brood bij iemand hebben gegeten; maar met moeite en inspanning werkten wij dag en nacht, om niemand van u lastig te vallen.' Paulus heeft van niemand iets gevraagd voor zijn levensonderhoud. Hij heeft zelf gewerkt voor zijn brood. Hoe moeten we ons dat voorstellen? Overdag hield hij zich bezig met de evangelieverkondiging en zeker in het weekend. 's Avonds en delen van de nacht heeft hij het vak van tentenmaker uitgeoefend. Waarom deed Paulus dat? We lezen dat in vers 9: 'niet, dat wij er geen bevoegdheid toe hebben, maar om ons u tot een voorbeeld ter navolging te stellen.' Paulus en de apostelen mochten van het evangelie leven. Ze hoefden geen gewoon werk te doen zoals de andere gemeentelieden. Maar ze deden dat bij hun verblijf in Thessalonica wel. Niemand kon hen verwijten dat zij niet gewerkt hadden voor hun eigen brood. Paulus had bij zijn bezoek aan Thessalonica blijkbaar heel goed gevoeld, dat het niet werken een gevaar was voor de gemeente. Hij wilde niet dat mensen uit zijn levenswijze zouden afleiden dat gewoon werken niet nodig was en met een beroep op hem het gewone werk zouden laten liggen. Van Paulus konden de gemeentelieden niets verkeerd zeggen. Hij heeft hard gewerkt voor zijn brood. Hij wilde niet leven op kosten van anderen. Nu Paulus dit naar voren heeft gebracht kan hij schrijven:

'Wil iemand niet werken, dan zal hij ook niet eten.' We moeten niet menen dat Paulus hier iets over het positieve van werken zegt, dat we hieruit een regel kunnen afleiden in de zin van: werken doe je om te eten. Het gaat hier om de consequenties van het niet werken, of beter gezegd, van het moedwillig niet willen werken, terwijl je het wel kunt. De consequentie is dat je dan ook niet zult eten. Je zult dan tevergeefs aankloppen bij de diaconie, want die mag je geen geld of eten geven.

Waarom moeten we werken als het kan?

Dat is de orde van de maatschappij. Zoals van ons ook verlangd wordt om ons te onderwerpen aan de overheid. Maar er is meer. Zo heeft de HERE het gewild. Het gewone werk mogen we zien als een dienst jegens de HERE en hulpbetoon jegens de naaste. Het geloof is niet alleen gereserveerd voor de zondag. We hebben de opdracht om de aarde te bewerken, en we dienen dat te doen vanuit ons geloof, in afhankelijkheid van de HERE, in een dienen van Hem en onze naaste.

En wie niet wil werken terwijl de mogelijkheden ruimschoots voorhanden zijn? Kan de gemeente daar iets van zeggen? Ja, zeker. Daarmee wordt onze tekst ook besloten. In vers 6 wordt het trouwens al duidelijk naar voren gebracht. 'Maar wij bevelen u, broeders, in de naam van de Here Jezus Christus, dat gij u onttrekt aan elke broeder, die zich ongeregeld gedraagt'. Niet zomaar een paar woorden van Paulus. In de naam van de Here Jezus Christus. Het is zijn wil om je niet ongeregeld te gedragen. In de verzen 14 en 15 wordt dit verder uitgewerkt.

'Als iemand niet luistert naar wat wij door onze brief zeggen, tekent hem en gaat niet met hem om, opdat hij beschaamd worde; houdt hem echter niet voor een vijand, maar wijst hem terecht als een broeder.' De gemeente moet de bewuste broeder tekenen. Wat daar precies mee bedoeld wordt is niet geheel duidelijk.

We kunnen denken aan het plaatsen van de namen van de bewuste gemeentelieden op een zwarte lijst, die werd voorgelezen. De gemeente weet dan dat ze zich niet mag inlaten met dergelijke broeders en zusters.

Het gaat om de heiligheid van de gemeente en de onbesprokenheid van de gemeente in de wereld. De broeder die afwijkt zal op broederlijke manier terechtgewezen moeten worden. Er blijft een broederlijke band: 'houdt hem echter niet voor een vijand, maar wijst hem terecht als een broeder.' Wij zouden niet direct hebben verwacht dat als iemand bewust niet werkt hij onder de censuur komt te staan.

Moedwillig niet werken is ook een zonde, ook al hadden de broeders in Thessalonica er misschien een aardige redenering voor bedacht. De wederkomst is er nog niet. Tot die tijd zullen we onze cultuuropdracht moeten blijven uitvoeren.

Het gewone werk en het werk in de gemeente dienen samen te gaan. Dan doen we wat de HERE van ons vraagt. Soms kan het moeilijk zijn, soms kan het heel zwaar zijn. Maar Paulus roept ons op in vers 13: 'En gij, broeders, wordt niet moede te doen wat goed is.'

H. Smit, Barendrecht

Godsvertrouwen – Juda's zoon als Leviet

Psalm 16:5a „O HERE, mijn erfdeel en mijn beker...”

Vertrouwen

De terechtstelling van Johannes van Damme in Singapore heeft een diepe indruk op ons gemaakt. We gaan deze terechtstelling niet becommentariëren. Nu alleen de vraag: Wat betekent het, dat je zo moet wachten op de voltrekking van het vonnis? Kunnen we ons dat voorstellen?

Ons vertrouwen op de Here is zo vaak vermengd met andere 'bestanddelen', met het rusten in onze eigen kracht, ons vermogen, ons eigen houvastepakket! Hoe is het als alles, alles ons ontvalt en we alles moeten 'derven'. En dat zal toch eenmaal het geval zijn. Met ons allen. Misschien minder schokkend en spectaculair. Maar het komt. Het is zo'n grote worsteling voor ons om werkelijk klein te zijn voor God, om werkelijk ons leven in zijn hand te weten en dat leven dan ook in zijn hand te leggen. De strijd om tot het ware Godsvertrouwen te komen! David heeft die strijd gestreden. Hij heeft die strijd telkens weer moeten strijden. Maar hij heeft ook telkens weer de overwinning behaald. We willen iets daarvan naar voren brengen.

Psalm 16

Psalm 16 is een psalm van een onbegrensd vertrouwen op de HERE. Kijk eens naar het slot van die psalm: „Want Gij geeft mijn ziel niet prijs aan het dodenrijk, noch laat Gij uw gunstgenoot de groeve zien”. Heeft David dan toch niet te veel vertrouwd? Petrus zegt het in Handelingen 2: David is wel gestorven en begraven en zijn graf is bij ons tot op deze dag (29). Maar Petrus zegt dat in de prediking van Christus' opstanding! De waarheid van Psalm 16 zie je in Christus. Aan Hem, Davids Zoon, is die psalm vervuld. Maar vanuit de Christus daalt de volheid van Psalm 16 dan ook op David en alle gelovigen neer! Wij mogen en moeten deze psalm lezen 'in Christus', met Hem verbonden, in zijn gemeenschap. Buiten Christus om valt deze psalm geheel weg. Dan houdt je niets over, hoe mooi je deze psalm ook kunt reciteren. Dat is de ernstige boodschap van Petrus.

Vrijmoedig citaat

„O HERE, mijn erfdeel en mijn beker...”. Het merkwaardige is, dat David hier niet zegt, dat de Here hem zijn erfdeel en beker geeft of aanreikt, maar dat de HERE erfdeel en beker is. Erfdeel en beker – je zou kunnen zeggen: onroerend goed en levensonderhoud. Die beide zijn nauw aan elkaar verbonden. Uit het eerste komt het

tweede voort. De HERE is dat dus voor David. Inderdaad, merkwaardig gezegd!

Maar dan herinneren we ons, dat die merkwaardige uitdrukking toch ook weer niet nieuw is. We treffen die al eerder aan en wel in verband met de verdeling van het Beloofde land onder Israëls stammen. In Numeri 18:20 wordt het gezegd tot Aäron: „In hun land zult gij geen erfdeel hebben en een stuk land zal u onder hen niet ten deel vallen; Ik ben uw deel en uw erfdeel onder de Israëlieten”. „Ik ben...”! En van de hele stam van Levi wordt het nog eens gezegd in Deuteronomium 18:2 „... de HERE is zijn erfdeel zoals Hij hem beloofd heeft”. Levi wordt dus geen 'landbouwstaat'. Hij krijgt wel een aantal stadjes en dorpjes, maar niet een land om van te leven. Wat het toegewezen land alle andere stammen geeft en oplevert, dat schenkt de HERE zelf aan de levieten. Hoe dan? Wel, Israël brengt de tienden en de eerstelingen aan de HERE. En de HERE schenkt die tienden en eerstelingen aan priesters en levieten. Ook delen van de offers, die aan de HERE gebracht worden, schenkt de HERE weer aan Levi.

Wat het land voor de overige stammen betekent, dat is de Here zelf voor Levi – zijn deel en erfdeel, zijn erfdeel en zijn beker, zijn gehele levensonderhoud.

Neen, David heeft hier geen 'uitvinding' gedaan. Hij citeert in feite. Maar dat is toch wel erg vrijmoedig! Juda's zoon David spreekt als een leviet! Een vrijmoedig citaat! Kan dat zomaar?

Tegenstelling

David en Levi. Ogenschijnlijk een geweldige tegenstelling! Daar staat die ene stam, die wel arbeidsvreugde mag kennen in de dienst van de HERE (Ps. 84:5), maar geen arbeidströts. Geen trots op eigen vermogen, eigen prestatie. Want Levi leeft rechtstreeks uit de hand van de HERE. Als iemand die alleen maar zijn mond kan openen om door een ander – beter: door de Andere – gevoed te worden. De weg naar de trots is door de HERE bijzonder duidelijk afgesloten. Aan de andere kant David. Naar ons menselijk oordeel heeft David alle reden zich te beroemen: Herdersjongen bij de schapen van Isai – citerspeler aan Sauls hof – overwinnaar van Goliath – succesvol generaal van Saul – de donkere tijd van de vlucht voor Saul – koning van Juda eerst – koning van heel Israël vervolgens! Wat een geweldige carrière! Levi de man die slechts zijn mond opent om door de HERE uit tien-

den en eerstelingen gevoed te worden. David de man van de geweldige opklimming, van de weg die door het donker heen uitmondt in het stralende licht van glorie en koningschap! Hoe kan David dat Levi-citaat in de mond nemen?

Harmonie

Maar toch, David zet zich naast Levi. De zoon van Juda nadert de HERE zoals een leviet dat heeft te doen! David heeft de HERE echt en geestelijk verstaan. Wat wil de HERE zeggen tot zijn volk met dat merkwaardige gebod aan Levi gericht? Wat wil de HERE zeggen met die ene stam, die arbeidsvreugde mag kennen in zijn dienst, maar geen sprankeltje arbeidströts? Wat wil de HERE daarmee zeggen tot David met zijn carrière, tot Israël met al zijn zaaien en oogsten, met de arbeid van zijn handen en de vrucht van die arbeid? Wat wil de HERE tot zijn volk zeggen met die ene stam, die het zeggen moet: „Ik leef enkel en alleen en rechtstreeks uit de hand van de HERE. De HERE is mijn leven en mijn levensonderhoud”?

David heeft het begrepen! Ook als er een verband mag worden gezien en gelegd tussen ons werken en optreden aan de ene kant en onze carrière en positie aan de andere kant, ... de HERE vraagt van ons, dat we voor zijn Aangezicht dat verband tussen haken zetten en dat we naast Levi gaan staan. Het is de HERE die ons leven en levensonderhoud is. Of Hij ons nu voedt op een rechtstreekse manier of via de weg van onze arbeid, ... Hij is het en Hij blijft het! Alle roem is uitgesloten! Wat is het Oude Testament waardevol, ook voor ons! Wat kunnen we veel leren van Levi en van David! Als je deze lessen niet opmerkt, dan kunnen onze woorden zo dun worden als een sigarettenvloeijsje, ook die grote woorden als 'Godsvertrouwen' en 'overgave aan de HERE'! Hier zien we het vóór ons. Levi en David houden het ons voor!

Wat een heilzame remedie zit erin voor onze dagen met zovelen, die geen werk hebben, geen werk kunnen krijgen. Arbeidströts maakt hard en boos, telkens weer: „Wij kunnen het voor jullie verdienen, met ons harde werk!” Wat een remedie verschaft David ons tegen die harde trotse geest: „Wij zijn voor het aangezicht des HEREN als de man, die uit zijn hand gevoed wordt”. Voor zijn aangezicht is de hard werkende en resultaat boekende Judeeër een leviet, die rechtstreeks door de Here wordt gevoed. Het is de HERE alléén. „O HERE,

mijn erfdeel en mijn beker...". Een sanering van de verhoudingen, ook in onze dagen.

Onze woorden van vertrouwen en overgave krijgen diepte en perspectief vanuit die oudtestamentische lessen!

Klein voor God

Zo heeft David het mogen winnen in die grote worsteling om toch klein te blijven voor God, voor zijn Aangezicht. Hij gaat hier door het nulpunt heen, door het nulpunt van het rusten in eigen krachten en prestaties. Maar wanneer we door dat nulpunt ons laten meevoeren kunnen we pas vrij leven in de gemeenschap met de HERE. Wij lopen onszelf niet meer in de weg in de overgave aan de HERE. In Christus leven we vrij in Gods gemeenschap. We kunnen leven. En als alles wegvalt, ... Hij is er immers, uit wiens hand wij leven. Leven en sterven – léven door Hem!

Kentering

De oogst is lang geborgen: op 't beroofde land ligt grauw de treurnis om vervlogen zomer. Een dunne regen druilt uit d'uitgedoofde lucht afwezig neer. Droefgeestig dromen verloren hoeven onder stervend lover en somber staren in de natte tuinen de donk're dahlia's; de laatste kleuren doven. Eenzelvig momplend dwaalt door de olmenkruinen een moede wind, die langzaam ze ontbladert ... Reeds trekken 's nachts de wilde ganzen over: De zorgeloze dagen zijn voorbij: De winter nadert.

Truus Gerhardt

(Die 'verloren hoeven' hebben nogal eens voor problemen gezorgd. Leerlingen dachten niet aan boerderijen, maar aan paardhoeven. Die lagen dan maar wat droevig te dromen over de goede tijd waarin ze nog niet door de paarden verloren waren. Zelig hoor; geen paard dat nog naar ze omkeek.)

Pastorale notitie

W.J. van der Linde, Ede

Een kind

't Was een feestelijke zondag.
De eerste dienst in Veenendaal.
Praktisch de hele wijk was aanwezig,
met daarbij een groot aantal gasten,
van wie sommigen gingen 'buurten'.
Vogels van diverse pluimage.
Er was ook aan de kinderen gedacht.
Ze mochten zingen en spelen. En hoe!
Ze zongen met heldere stemmen en
een blij gezicht.
„Dit is de dag, die de Heer ons geeft.
Wees daarom blij en zing verheugd!”
Dat deden ze, de kinderen.
Nòg één zongen ze en nòg één.
En God troonde op hun lofzangen...

De ouders (en ouderen) glunderden:
Hùn kind was er ook.
Kinderen horen er bij.
Ze horen bij God.
Ze horen bij de gemeente.
En Jezus zei, dat we maar op de kleintjes moesten letten.

We mogen hen niet verhinderen om
het Koninkrijk van God binnen te gaan.
We moeten zèlf als kinderen worden,
willen we binnen gelaten worden.
Wie het kleine niet eert, is het grote
niet waard, niet waar?

Toen kwam de preek.
Gericht op het nieuwe begin in
Veenendaal.
Niet alsof wij, Nederlands Gereformeerden
daar de eerste lichtdragers zouden zijn.
Wat zou dat een hoogmoed zijn!
Maar we mogen, samen met anderen,
het Woord van God uitdragen als een
levensgeur. Samen met alle heiligen
mogen we kennen de liefde van God,
die de kennis te boven gaat.
Of de kinderen het konden bevatten?
Gods liefde gaat zelfs de kennis van
ouderen te boven.
We kunnen deze liefde slechts verstaan
met ons hart...

Toen kwam de tweede dienst, de zondag erna.
Geen liedjes van en door kinderen.
Geen blokfluiten.
Een 'gewone' dienst.
En tòch...
Er zaten weer kinderen in de kerk.
In de preek ging het over vijandschap
tegen gelovigen.
Zoals dat vroeger gebeurde bij de
eerste christenen en zoals dat vandaag
gebeurt in China en in de Moslimlanden.
Soms worden de gelovigen dan moedeloos
en dreigen ze het op te geven.
Maar Gòd is er óók nog. Hij bemoedigt
ze.

Toen kwam het gebed.
Of er iets was om voor te bidden en te danken.
Enkele 'grote' mensen noemden iets,
wat hen op het hart lag. Toen stak een
meisje haar vinger omhoog. Rachel.
Acht jaar oud. Of we God wilden danken,
dat wij in alle vrijheid Hem konden dienen.
Zij had het begrepen.
Zij vertolkte wat we allemaal tijdens
de preek hadden gevoeld: De spanning,
waaronder vervolgde christenen moeten leven.
De dankbaarheid, dat wij in een vrij land mogen wonen.
Wij mogen vrij uit de bijbel lezen.

Wat zal die week in veel Veenendaalse
kamers de bijbel open zijn geslagen.
En wat zal er in gelezen zijn. Door oud
en jong!
Denkt u ook niet?

Jaap Nammensma

De man naast Jezus aan het kruis

'Ik ben in de gevangenis geweest en gij zijt tot Mij gekomen'
(Matth. 25:36)

Wie over de muren van een gevangenis kan kijken, leert dat gevangenen meer zijn dan datgene waarvoor ze gevangen zitten. In Hebreëën 13 staat: 'Denkt aan de gevangenen, alsof gij met hen gevangen waart'. Durven wij die gedachte wel aan? Gedenken wij de gevangenen wel genoeg? Een gesprek met Lies Dieleman (52), voor wie het verschil tussen achter de deur en ervoor maar een paar centimeter is.

In Sittard is De Geerhorst gelegen, een penitentiaire inrichting die zo'n 250 mannelijke gedetineerden herbergt. Lies Dieleman werkt daar sinds de oprichting van de instelling in 1989 als 'PIW-er', penitentiair-inrichtingswerker, voorheen vaak 'bewaarder' genoemd. Zij doet dienst op een afdeling waar 49 langer-gestraften verblijven. Lies begint haar dienst doorgaans 's morgens rond half acht en leest dan eerst de aantekeningen door van collega's over de gedetineerden om te kijken of er onlangs nog iets belangrijks is gebeurd. Daarna worden de gedetineerden uit hun cel gelaten. Sommigen gaan dan naar de werkafdeling om daar wat eenvoudige arbeid te verrichten en zo de tijd te doden. Anderen worden 'gelucht' op de binnenplaats, waar men rondjes loopt. 'Tegen de klok in, zoals in elke gevangenis', zo vertelde een bewaarder mij. 's Middags zijn er dezelfde of soms andere activiteiten, zoals studie of creatief bezig zijn. Een paar keer per week mogen ze worden bezocht. Toch verblijven de gedetineerden een groot deel van de tijd in hun cel. Daar slaapt men, eet men en wordt uiteindelijk de straf uitgezeten die volgde op hun misstap waarvoor ze werden berecht.

Wat Lies doet, is hoofdzakelijk maatschappelijk werk. Natuurlijk zijn er een aantal praktische taken, zoals 'sleutelen', het openen en sluiten van de celdeuren. Maar de meeste aandacht wordt besteed aan het begeleiden van de gedetineerden. Zij is voor velen een vertrouwenspersoon, een gesprekspartner. Met haar worden allerlei zorgen gedeeld over bijvoorbeeld thuis of hoe het straks zal moeten als de straf is uitgezeten. Door dit werk werd ze zich ervan bewust dat ook hier taken voor een christen liggen. En dat de gevangenis voor veel christenen een onbekend, zo niet, vergeten terrein is. Ten onrechte.

Hoe probeer jij invulling te geven aan je christelijk geloof tijdens je werk?
Van mijn collega's ben ik de enige praktiserende christen. Zij hebben vaak wel een katholieke achtergrond, maar doen daar niet zo veel meer mee. Daarom neem ik regelmatig de

zondagsdienst voor mijn rekening en begeleid de christen-gedetineerden naar de kerkdienst die in De Geerhorst wordt gehouden. Maar vooral in je omgang met gedetineerden probeer je uiting te geven van je geloof. Ik laat merken dat ik niet op ze neer wil kijken, dat ik er niet van uitga dat ik beter ben dan zij. En wat ik voor ze kan doen, dat doe ik voor ze. En dat merken ze ook wel, ze weten dat ik mij tot het uiterste voor ze inzet. Als ze dan vragen waarom ik dat doe, dan antwoord ik: 'Luister, ik heb zelf ook groen koren op het veld. Ik heb kinderen, en als hen wat overkomt, als zij nog eens in de gevangenis mochten belanden, dan hoop ik dat er voor hen ook iemand is die hen helpt. Want het verschil tussen voor en achter de deur is maar drie centimeter.'

Ga je vanuit je christelijke levenshouding milder met de gevangenen om?
Ja, mijn collega's hebben een wat hardere aanpak. Maar dat weten we van elkaar, en dat accepteren we ook van elkaar.

En de christelijke gedetineerden, onderscheiden die zich van hun medegevangenen?

Ik heb meegemaakt dat christen-gedetineerden heel erg kunnen worstelen met de vraag hoe zij hun daden voor God moeten verantwoorden. Eén van hen schreef een gedicht met daarin de volgende strofen: 'Heer ontferm U/ De man naast U aan het kruis/ was toch ook een moordenaar?' Wat dat betreft hebben ze een dubbele straf: een maatschappelijke, en een straf die het geloof hen oplegt. Ze weten heel goed dat ze een grote mis-

daad begaan hebben. Ze beseffen dat ze daarvoor een maatschappelijke straf opgelegd hebben gekregen van een aantal jaren. Maar wat er dan nog bij kan komen: uit je kerkelijke gemeente gestoten, uit je familie gestoten, want 'dat soort hoort niet bij ons'. Dat ervaren ze vaak als veel erger dan de vijf of zes jaren die ze van de rechter hebben gekregen.

Schiet de omgeving, ook de kerkelijke, tekort bij de opvang van ex-gedetineerden?

Ze zeggen wel eens: 'Lies, die jaren gevangenis, daar kom ik wel over heen, dat moet gewoon zijn tijd hebben. Maar wat ik dan krijg, dat duurt mijn hele leven. In mijn familie, in mijn kerkelijke gemeenschap, heb ik levenslang.' Daar kan ik om stampvoeten. Dan denk ik: er is iets mis met onze kerkelijke en christelijke beleving. Want dit mag niet. Zo'n knul krijgt inderdaad levenslang! Natuurlijk is het delict dat hij heeft begaan erg, soms zijn zelfs heel ernstige misdaden begaan. En dan praat ik ook over het begaan van een moord. Toch zeg ik: er is bij ons iets mis, zo mogen we niet reageren.

Een gevangene is meer dan datgene waarvoor hij vastzit?

Inderdaad. Gevangenen die hun straf hebben uitgezeten, keren terug naar een kerkelijke gemeenschap die aan hen levenslang heeft opgelegd. Er is dan bijna geen helpende hand, nauwelijks iemand die zegt: ook voor jou is er vergeving, ook jij bent een mens. Dat is natuurlijk ook moeilijk, maar het moet wel. Kijk, het zijn natuurlijk geen lieverdjes. Van sommigen geldt zelfs

dat het beter is voor de maatschappij, dat ze nooit meer vrijkomen. Tegen zulke verwrongen personen moet je de maatschappij beschermen. Bij hen vind ik het ook wel eens moeilijk toch een zwakke plek, iets goeds te ontdekken. Toch horen ze er ook bij. ... Ja, dat zijn dingen, daar tob ik wel eens over.

Hoe denkt men binnen je eigen kerkelijke omgeving over gedetineerden? Is ook daar wel eens sprake van snelle oordeelvorming?

Het komt natuurlijk niet vaak voor dat je direct in contact komt met gevangenen. Mijn gemeente in Maastricht kent geen gedetineerden of ex-gedetineerden. Maar ik houd het wel voor mogelijk, dat men heel wat moeite zal hebben met begripvol en hulpvaardig reageren zodra de situatie zich voordoet. Typerend is alleen al een opmerking als 'zitten er ook gereformeerden?' Daar moet ik altijd even bij slikken. Nog steeds bestaat de opvatting 'dit gebeurt niet bij ons soort mensen', of 'ons soort mensen pleegt geen moorden, geen incest...', noem het maar op. Dan vraag ik mij wel eens af: willen ze het soms niet weten? Want het gebeurt! Ze zitten er ook!

Bij het plegen van een delict speelt niet zelden ook de achtergrond een rol, zoals opvoeding, milieu. Dat zijn factoren die de vrijheid van je keuze (voor goed en kwaad) kunnen beperken. Hoe ervaren gedetineerden dat? Op het moment bestaat er een tendens, zo van 'als je zielig bent, je bent vroeger geslagen, dan scheelt dat snel een jaar straf'. Maar daar prik je vaak wel doorheen. Maar er zijn thuissituaties, sociale omstandigheden, ook in een beschaafd land als Nederland, waar je nauwelijks weet van hebt. Wat er zich daar afspeelt, dat is onvoorstelbaar. Dat je dan de mist ingaat, ja, dat is strafbaar en dan overtreed je wetten. Toch denk ik dan wel eens, gezien die bepaalde achtergrond: 'jongen, ik had het verschrikkelijk knap gevonden, als je erbuiten was gebleven'.

Bedoel je dat ook, als je zegt dat het verschil tussen voor en achter de deur maar 'drie centimeter' is?

Precies. Men denkt er te gemakkelijk over, zo van 'mij gebeurt dat niet'. Maar ik ben heel voorzichtig met zo'n uitspraak.

In Hebreëën 13 staat, dat we de gevangenen moeten gedenken, alsof we één van hen zijn. Doen we dat wel voldoende?

Veel mensen gooien het van zich af. Dat is vaak mijn vraag: weten ze het echt niet, of willen ze het niet weten? Ik denk dat het laatste vaak het geval is. Wie zegt mij, dat er met mijn jongens eens een keer iets gebeurt, waarvan je dan denkt hoe dat mogelijk is? Je tracht een goede opvoeding te geven, maar wil dat zeggen dat er

bijvoorbeeld straks toch een niet eens een keer een borrel te veel opheeft en iemand anders te pletter rijdt? Durf jij je handen daarvoor in het vuur te steken? Ik niet. Ik hoop, dat het niet gebeurt. Daarom vraag ik me af of mensen echt met een blinddoek oplopen.

Schermt de gereformeerde wereld zich toch teveel af voor dit verschijnsel?

Ik denk het wel. Men heeft een heel bepaalde belevingswereld, een soort afzondering. Je bent niet van de wereld, inderdaad, maar je staat er wel midden in hoor. En daar wordt je in het gevangeniswezen heel erg, als christen-mensen, met je neus boven op geduwd. Dat er ook in de gevangenis christenen, ook gereformeerde christenen, zitten. Die vallen buiten die beschermde wereld, maar dat is ook jou pakje aan. Je kunt daar echt niet omheen.

Er heeft eens iemand gezegd, dat de menselijke geest lijkt op een parachute: hij werkt alleen als hij open is. Ben je het daarmee eens?

Zo is het. Die moet ik trouwens onthouden. Daarom vind ik het ook jammer dat predikanten wel eens vergeten te bidden voor de gevangenen. Het is veel gemakkelijker de verdrukten te herdenken en voor hen te bidden, dan de gevangenen dichtbij. Dat is te onbekend gebied. Onwetendheid speelt daarbij een grote rol. Ik heb eens een stukje over mijn werk in ons kerkblad geschreven en daar kreeg ik leuke reacties op. Toch geloof ik dat het niet echt doordringt, dat het de mensen niet wakker schudt. Mensen zijn er te weinig bij betrokken. Het lijkt er dan wel eens op dat de mensen hun beeld van de gevangenen gewoon vast willen houden.

Zie je mogelijkheden voor evangelisatie binnen je werkterrein?

Om te beginnen door je eigen werkwijze. Als er bijvoorbeeld een nieuwe gedetineerde op de afdeling komt, dan probeer ik die zo onbevangen mogelijk tegemoet te treden. Anderen willen vaak eerst de reden van hun straf weten, maar dat is niet mijn werkwijze. Ik wil juist niet direct weten waarvoor iemand vastzit, dat komt later wel. Dat kan mijn beeldvorming van iemand teveel negatief beïnvloeden. In je omgang met gedetineerden kun je veel tot uiting brengen. Dat valt de gedetineerden wel eens op, en daar stellen ze dan wel eens vragen over. Ik kom niet snel met bijbelteksten, maar als er een in de problemen zit, dan vraag ik wel eens of ze van Jezus gehoord hebben, die je zonden kan vergeven. Vaak hebben ze er wel eens van gehoord, en de reacties zijn verschillend. Sommigen willen er niets van weten, anderen willen er juist wel meer van weten en zijn nieuwsgierig. Ik ben niet iemand om langs de deuren te gaan evangeliseren, maar hier, waar het zo op je bordje wordt gegooid, dat vind ik te gek! Sommigen vertellen je wel

eens dat zij zich in hele moeilijke tijden toch konden vastklampen aan het geloof. Soms hebben ze wat gehoord van iemand van het Leger des Heils, en dan is er daarvan toch iets blijven hangen. Dat kunnen aanknopingspunten voor een gesprek zijn, en dat zie ik ook als mijn weg. Als ze zich afvragen hoe het straks, buiten de gevangenis, verder moet, hoe ze hun gezin weer onder ogen moeten komen, dan vertel ik hen over de liefde van Jezus en over Zijn vergeving van onze zonden. Men kan zo ontzettend in de knoop zitten.

Het heeft dus ook zin dat er een kerkdienst wordt gehouden?

Als je ze zondags in de kerk zo bezig ziet, dan zie je ze soms helemaal veranderen. Sommigen die in de week ervoor het heel moeilijk hadden, ervaren het kerkbezoek als heel bevrijdend. De kerkruimte biedt mogelijkheid tot bezinning, het is een stiltecentrum dat in een behoefte voorziet. Tijdens de kerkdienst kunnen ze zich ook zo emotioneel en spontaan overgeven, ze luisteren zo intensief en zingen en bidden zo mee. Soms bekruipt mij wel eens een gevoel van schaamte en jaloezie, als ik zie hoe intens zij de hulp van de Heer moeten verwachten en dat ze niets anders hebben om zich aan vast te klampen.

Jaap Nammensma

Waarom

(Johannes 9:2-3)

Blindgeboren. Waarom blind?
Hoe is de vader van dit kind?
Waarom Heer en wie?

Hiertoe is de blinde blind:
God toont hoe machtig Hij bemint.
Kijk me aan en zie!

Jeannette

Klaas Holwerda en Henk Willigenburg, Culemborg

Erfgoed in ringband?

Over lied en toeëigening des heils

In een gedegen reeks van zes artikelen heeft Johan Klein de trouwe lezers van ons blad – en niet in het laatst de afgevaardigden naar de zittende Landelijke Vergadering – de weg naar het behoud van het klassieke kerklied gewezen.¹ Zijn bijdrage maakt tenminste de indruk meer ingegeven te zijn door de agenda van de genoemde vergadering dan door de al weer wat luwende discussies in breder kring over het zo goed als zeker niet in dat jaar verschijnende Liedboek-2000.

Klein ziet onze kerken – door het voorstel van de kerk van Wezep toe te treden tot de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied – 'staan voor een van de belangrijkste beslissingen in haar overigens nog korte geschiedenis'.² Aangekomen op de tweesprong tussen afwachten en meedoen als het gaat om dat komende liedboek, schrijft hij, nog aan het begin van zijn betoog: 'Misschien is er een derde keuzemogelijkheid – maar die zal het meest van onszelf vergen. Met deze artikelen hoop ik een gedachtenwisseling op gang te brengen'.³

Aan dat woord willen wij de schrijver toch maar houden. Want wat er verder volgt in het zestal artikelen roept de vraag op of dat 'misschien' van die derde mogelijkheid niet een geweldig understatement is – en de bescheidenheid bijgevolg wat vals.

In het laatste artikel immers ontvouwt Klein een compleet scenario voor een eigen bundel – met het oog op deze tijdelijke bedeling in ringband gestoken – waarin wij nederlands gereformeerden het reformatorische erfgoed van de ondergang redden en waarmee wij christelijk gereformeerden en vrijgemaakt gereformeerden naar het apostolisch woord (Rom. 11,14) nog tot jaloersheid kunnen wekken: zij kunnen dan ieder hun eigen liederen in de met het gemeenschappelijk stamdeel nog niet van kaft tot kaft gevulde ringband invoegen.⁴

Kwade suggestie

Het is ons te grotesk allemaal. Die laatste aflevering verklaart ook het grossieren in overdrijving, dat de gehele reeks kenmerkt. Zozeer heeft Klein zijn zinnen gezet op die eigen bundel – terloops, als over een ander schrijvend, brengt hij in herinnering, hoe hij al op een eerdere Landelijke Vergadering, toen de kerken kennelijk nog niet tot de jaren des onderscheids gekomen waren, deze optie bepleitte – dat een bundel waarvan nog geen eerste ontwerp gemaakt is, al volstrekt ondeugdelijk bevonden wordt. Niet dat alles wat Klein te berde brengt, uit de lucht gegrepen is. Maar wat ons hindert in zijn betoog, is de overtrokkenheid en voorbarigheid, de afstandelijkheid en onwelwillendheid

ook. Als er dan al wegen moeten scheiden – en dat is wat ons betreft nog de vraag – waar zijn de pijn en het verdriet daarover?

De schrijver is een meester in de suggestie – maar onder die suggestie is er ons te veel kwade. Dat willen we graag verduidelijken.

Liedboek-2000 ter perse?

De keuze voor een meedenken in en meewerken aan de opzet van een nieuw liedboek voor de kerken acht Klein 'een heroïsche poging om met de wijsvinger een waterval tegen te houden'.⁵ Als wij het goed zien, wil hij deze stelling kracht bijzetten door te wijzen op de poëterigheid van de bundels *Zingend Geloven*⁶ en het horizontalisme in met name het oeuvre van Huub Oosterhuis (recent verzameld in de bundel *Zolang er mensen zijn*).⁷ Nog afgezien van de vraag of en in hoeverre deze beide gebreken terecht gesignaleerd worden, veronderstelt de schrijver te gemakkelijk dat het profiel van Liedboek-2000 zich aan de genoemde bundels laat aflezen. Alsof het Liedboek-2000 eerdaags ter perse gaat.

Zo is de stand van zaken allerm minst. De bundels *Zingend Geloven* staan onmiskenbaar in het teken van een mogelijk nieuw liedboek, maar de opzet is bescheiden: materiaal om te beproeven en geen blauwdruk; naast het *Liedboek* en niet als vervanging ervan.

Bovendien: het *Liedboek* zowel als de bundels *Zingend Geloven* blijken onderhevig aan kritiek van zeer uiteenlopende aard, waarvan die van Klein er slechts een is. Gesteld al dat de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied zich doof zou houden voor alles wat er gezegd en geschreven is en wordt, dan staat nog te bezien of zij in staat zal zijn een bundel met het profiel van *Zingend Geloven* ongehavend door alle betrokken synodes te loodsen. Een kerkelijke opdracht tot het samenstellen van een nieuw liedboek is overigens tot op heden niet verstrekt. En dan zwijgen we nog over de vraag of zo een liedboek – zo het al lukt het vervaardigd en in brede kring aanvaard te krijgen – nog weer een 'liedboek' zal zijn en niet een bundel 'gezangen voor liturgie'. Met andere woorden: of het strofische lied het alleenrecht behoudt of dat de liturgische ontwikkeling op het protestantse erf inmiddels niet een te sterke behoefte geschapen heeft aan het zingen van onberijmde (bijbelse) teksten – in de onder het gezag van Rome staande kerken altijd in ere gehouden – daarnaast.

Kortom: het Liedboek-2000 dat bij

Klein de toets van de kritiek niet doorstaat is de bundel die hij eerst de door hem (on)gewenste inhoud toebedacht heeft. Op dezelfde wijze zou – om maar eens iets te noemen – alarm geslagen kunnen worden om een Liedboek-2000 door de bundel *Opwekkingsliederen* te licht te bevinden. Dat betoog zou gelardeerd kunnen worden met uitspraken, opgetekend uit de mond van mensen die het *Liedboek* maar elitair vinden en een enkele hymnoloog die tot ontzetting van zijn vakbroeders een opening in de richting van het evangelische lied maakt. Zoals Klein een illuster gezelschap vrijzinnigen en een rechtzinnig predikant die zijns ondanks ontvankelijk blijkt voor de bevindelijkheid van Oosterhuis, aan het woord laat.⁸ Het zijn citaten die veel suggereren, maar – zolang de discussie niet beslecht is – weinig zeggen.

Alleen daarom al zien wij geen reden het voorstel van Wezep te ontraden en koers te zetten naar een eigen bundel. Die keuze behelst ook – wat het lied betreft – een op voorhand doorsnijden van de verbinding tussen kerk en school; of de jaloersheid waartoe die eigen bundel wekt, moet wel erg grote vormen aannemen.

Ontvreemd liedboek

Bevreemdend is overigens meteen al de ontvreemdende wijze waarop Klein schrijft over het *Liedboek voor de kerken*; de moeite die hij zich getroost om het voor te stellen als niet 'ons' liedboek, maar dat van anderen.⁹ Hoewel onze kerken geen aandeel gehad hebben in het tot stand komen van de bundel, doet het zo beklemtonen van dit gegeven geen recht aan de mate waarin die in onze kerken ingang gevonden heeft.

Wat betreft de vervolgens gehulde krokodilletranen om de gevreesde teloorgang van het *Liedboek* – de grote kerken die het afschaffen, zullen het niet voor ons laten herdrukken¹⁰ – rest de troost dat er bij die kerken ruim voldoende gebruikte exemplaren tegen zachte prijzen beschikbaar zullen komen.

Maar dit terzijde.

Dichterlijkheid

Het is niet onze bedoeling ons met het voorgaande af te maken van de door Klein tegen *Zingend Geloven* en *Zolang er mensen zijn* aangevoerde bezwaren van (pseudo)dichterlijkheid respectievelijk horizontalisme. De verschijning van het *Liedboek* heeft een enorme impuls gegeven, niet alleen aan het zingen, maar ook aan het maken van kerkliederen. Het kan dan ook geen verbazing wekken dat

een groot deel van die liederenstroom het in zeggingskracht moet afleggen tegen wat in het *Liedboek* aan nieuwe liederen beschikbaar kwam. Dat is ook slechts een deel – en veelal het betere deel – van wat toen voorhanden was. Niet geheel ten onrechte signaleert Klein in *Zingend Geloven* een tendens naar gekunstelder taalgebruik. Daar mag best de vinger bij gelegd. Toch is het overtrokken te stellen 'dat het dichterlijk spel met woorden en begrippen, dat in het *Liedboek* nog een randverschijnsel vormde, in *Zingend Geloven* de norm is.'¹¹ Dan toch had aan te veel opgenomen liedteksten – waaronder bijvoorbeeld uit onze eigen kring *Toen onze moeder Sara was gestorven* van Henk de Jong (deel 3, nummer 55) en *Hij die de hoge bomen* van Johan Klein (deel 4, nummer 69) – een plaats ontzegd moeten worden.

Wat aan dichterlijkheid wel en niet kan in het kerklied, valt nauwelijks eenduidig te omschrijven. Waarom zou dat ook moeten? Wat we bij Klein evenwel te zeer missen, is het besef dat het poëtische met de Schriften zelf gegeven is – en waarachtig niet alleen in het boek van de Psalmen. Aan dat gegeven kunnen wij toch niet dan tot onze schade voorbijgaan?

Wij stemmen Klein graag toe dat dichterlijkheid geen doel in zichzelf behoort te zijn. Maar laat het geheim dat wij bezingen en waarnaar wij zingend tasten, wel die eenduidigheid toe die hij als eis aan het kerklied lijkt te willen stellen?

De Schriften beluisterd

Rest het verwijt van horizontalisme dat Klein veel hedendaagse liederen en met name die van Huub Oosterhuis maakt. De vraag naar het gebruik van de Schriften in die liederen is daarmee annex. Een aangelegen punt wat ons betreft, waarover echter een gedachtenwisseling bemoeilijkt wordt door de toonzetting die Klein kiest, zowel wanneer hij zich naar binnen – 'in een kerk in het zuiden des lands wil men mij soms de afgrijslijkste liederen op de lippen leggen'¹² – als wanneer hij zich naar buiten richt: '... ook al weet hij in zijn hart dat Oosterhuis geen 'bijbelgetrouwe' christen is'.¹³

In de kolommen van dit blad werd op geheel eigen wijze teruggezien op de Vrijmaking.¹⁴ De hernieuwde belangstelling voor en intense omgang met de Schriften werd daarbij steeds als kenmerkend aangemerkt. Eenzelfde aandachtige houding in het bevragen en beluisteren van de Schriften is te vinden bij de zeven dichters – bij de een nog meer en weer anders dan bij de ander – die mee hun stempel op het *Liedboek* gedrukt hebben: Willem Barnard, Ad den Besten, Muus Jacobse, J.W. Schulte Nordholt, Jan Wit, Tom Naastepad en Huub Oosterhuis. In oude jaargangen van *Opbouw* zijn regelmatig liedteksten van deze dichters of gedeelten daaruit te vinden in Schriftstudies van de fijnzinnigsten onder onze Schriftverklaarders. Dat is

een blijk van herkenning en het verbaast soms dat deze verwantschap in onze kring niet wat breder onderkend is en wordt.

Over met name de bijdragen van Huub Oosterhuis aan het *Liedboek* schrijft Klein bijvoorbeeld: 'En daarmee zijn we terechtgekomen bij een categorie liederen waarin dichterlijke taal zó met woorden en begrippen op de loop gaat, dat je er allerlei mogelijke betekenissen aan kunt verlenen. Hier belijdt de gemeente niet meer haar geloof, maar hier bedient de dichter zich van bijbelse woorden en begrippen om er zijn eigen onnavolgbare gang mee te gaan. De gemeente hoort hier en daar oude, vertrouwde bijbelwoorden en meent (of hoopt) dat de bedoeling van de dichter dan wel bijbels zal zijn. Ze heeft vaak geen erg in de onschriftuurlijke denkwereld die zich van bijbelse termen meester heeft gemaakt.'¹⁵

Dit lijkt ons te klein gedacht van zowel de zingende gemeente als de op haar betrokken dichter. Dit doet geen recht aan de grote vertrouwde niet alleen met bijbelwoorden, maar ook met bijbelse lijnen, die tastbaar is in veel werk van Huub Oosterhuis.

Niet als een storm

'Een behoorlijk gesprek over deze liederen is al niet meer mogelijk: ieder leest er het zijne in, al wordt ook dat steeds vager.'¹⁶ Geen aanmoediging het gesprek te zoeken, maar we zouden ons toch graag nader verduidelijken aan de hand van een van de door Klein gewraakte liederen van Oosterhuis, in het *Liedboek* te vinden onder nummer 325:

*Niet als een storm, als een vloed,
niet als een bijl aan de wortel
komen de woorden van God,
niet als een schot in het hart.*

*Maar als een glimp van de zon
een groene twijg in de winter,
dorstig en hard deze grond -
zo is het koninkrijk Gods.*

*Stem die de stilte niet breekt
woord als een knecht in de wereld
naam zonder klank zonder macht
vreemdeling zonder geslacht.*

*Kinderen armen van geest
mensen gelouterd tot vrede
horen de naam in hun hart
dragen het woord in hun vlees.*

*Blinden herkennen de hand
dovemansoren verstaan hem
zalig de man die gelooft
zalig de boom aan de bron.*

*Niet in het graf van voorbij
niet in een tempel van dromen
hier in ons midden is Hij
hier in de schaduw der hoop.*

*Hier in dit stervend bestaan
wordt Hij voor ons geloofwaardig
worden wij mensen van God,
liefde op leven en dood.*

Klein schrijft, naar aanleiding van de

derde strofe: 'Vooral in de liederen van Huub Oosterhuis treffen we het moderne Jezusbeeld aan. Jezus is de menselijke God, die er voor kiest om zwak te zijn, omdat Hij solidair met ons wil zijn. Maar Hij wordt geen sterke Heer, die heerschappij voert over ons en over de hele schepping.'¹⁷ En meer algemeen laakt hij – onder verwijzing naar de hymne uit de brief aan de gemeente te Filippi (2,6-11) – de eenzijdige aandacht voor de vernedering ten koste van de daarop volgende verhoging van de Christus.¹⁸ Nog afgezien van de vraag of deze mogelijke eenzijdigheid geen reactie is op een andere uit vroeger tijd – hoe eenzijdig is dit welbeschouwd? Zijn niet verhoging en vernedering – niet enkel in de bekende hymne, maar in heel het getuigenis van de Schriften – ten nauwste op elkaar betrokken? Het 'daarom' – 'daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd' (Fil.2,9) laat zich toch niet straffeloos versmallen tot 'daarna'?

Wij proeven bij Oosterhuis steeds opnieuw de verwondering over het getuigenis van de Schriften hoe God de vernedering van Jezus bestempelt, honoreert als verhoging. Dit geheim bepaalt toch het leven van wie naar Christus heten (Hand.11,26) – hopend en metterdaad: 'Laat die gezindheid bij u zijn, die ook in Christus Jezus was' (Fil.2,5).

Die verwondering over de verhoging als keerzijde van de vernedering van de Christus – ook als belofte voor de mensheid – vinden wij in het onderhavige lied terug in het 'niet-maar' (strofen 1-2 en 6). Het lied, met de laatste strofe als apotheose, doet niet anders dan dat goddelijk beleid van verhoging te beamen.

Over de fijnzinnigheid van een regel als 'wordt Hij voor ons geloofwaardig' kan desnoods getwist worden. Maar het valt toch niet te ontkennen dat Oosterhuis – ook waar zijn taal ons (nog) niet geheel eigen is – de Gezalfde in zijn diepste eigenheid zoekt te eren?

Kijken we nader – of beter nog: zingen we het lied vaker – dan komen we meer en meer onder de indruk van de intense omgang met de Schriften, die achter de bewoordingen schuil gaat; ook al zou dat voor een deel ondanks de dichter zijn.

De derde strofe tekent regel voor regel de persoon van Jezus – al of niet eenzijdig – in direct aan de Schriften ontleende bewoordingen: 'stem die de stilte niet breekt' (zie Jes.42,2 en Mat.12,19); 'woord als een knecht in de wereld' (zie Jes.42,1 en Mat.12,18); 'vreemdeling zonder geslacht' (zie Hebr.7,3).

Een strofe eerder vinden we een zinspel op een andere profetie over de figuur van de knecht uit de bundel van Jesaja: een groene twijg in de winter, dorstig en hard deze grond (zie Jes.53,2).

De eerste strofe lijkt niets minder dan een regelrechte omkering van een

Schriftwoord, opgetekend uit de mond van de Doper (Mat.3,10). Toch is deze omkering minder schuldig dan ze lijkt. Want neemt Jezus de woorden 'bekeert u, want nabijgekomen is het rijk van de hemelen' van Johannes over (Mat.3,2; 4,17), met die over de bijl aan de wortel van de bomen (Mat.3,10) is dat niet het geval. En juist dat uitblijvende gericht dringt de Doper tot de vraag, vanuit het gevang aan Jezus overgebracht: 'bent u die komen zou, of wachten wij een ander?' (Mat. 11,2-3). De correctie van Johannes door Jezus, zoals die al besloten lag in het niet overnemen van de woorden over de bijl aan de wortel, vindt nu bevestiging: niet in het gericht – 'niet als een bijl aan de wortel' – maar in wat rondom aan onvolmaakte mensen geschiedt, wordt het Rijk opgericht (Mat.11,4-5). De blinden en de doven uit het evangelie maken dan ook hun opwachting in strofe vijf, terwijl strofe vier – terloops twee zaligsprekingen in herinnering roepend (Mat.5,3.9) – als geheel een omschrijving vormt van de regel: 'armen ontvangen het evangelie' (Mat.11,5).

Het korte evangelieverhaal loopt uit op een waarschuwing in de vorm van een zaligspreking: 'zalig is wie aan mij geen aanstoot neemt' (Mat.11,6). In het lied komt die zaligspreking in tweevoud voor (strofe 5), waarbij de dichter leentjebuur speelt bij de eerste psalm: 'zalig de boom aan de bron' (zie Ps.1,1.3).

De zesde strofe valt ook zo te lezen dat de blinden en doven bij wijze van meerwaarde (zie Marc.7,31-37 en 8,22-26) vertegenwoordigen wie wel aanstoot nemen aan Jezus. Zoals ook de armen in het lied armen van geest zijn (strofe 4; zie Mat.5,3) en in het evangelie de goede boodschap ontvangen (Mat.11,5).

We blikken nog even verder terug en wel naar het begin van het lied. Nog voor de woorden 'niet als een bijl aan de wortel komen de woorden van God' staat daar: 'niet als een storm, als een vloed'. Dat valt te verstaan als een verwijzing naar in ieder geval Elia (zie 1 Kon.19,11) en mogelijk ook Noach. De zinspelende op Elia is daarom zo treffend, dat Jezus in het directe vervolg op de vraag van de Doper uit het gevang over Johannes zegt: 'hij is Elia die komen zou' (Mat.11,14).

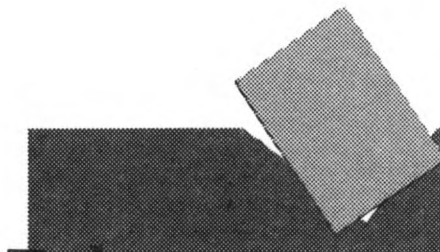
De correctie van de Doper – 'niet ... maar ... zo is het koninkrijk Gods' (strofen 1-2) – keert terug in strofe zes en krijgt daar nog wijder afmetingen. Deze strofe lijkt geënt op het besef dat God niet maar woont in een tempel van hout en steen, maar in de mens Jezus als in een tempel (lees vanuit die optiek eens het evangelie naar Johannes!). De omgang met de opgestane Heer is hier een levende werkelijkheid: 'niet in het graf van voorbij'.

Zo blijkt maar: liederen die wij bij een eerste, oppervlakkige kennisname wellicht geneigd zijn terzijde te leggen – om het bescheiden te houden – kunnen van niet geringe waarde blijken

als het gaat om het ons eigen maken van de Schriften en het daarin vervatte heil.

Noten

- 1 Johan Klein, *Meedoen met Liedboek-2000?*, *Opbouw* 38 (1994) 114-116, 163-164, 183-184, 206-207, 222-223, 242-244.
- 2 *Opbouw* 38 (1994) 114.
- 3 *Opbouw* 38 (1994) 114.
- 4 *Opbouw* 38 (1994) 242-244.
- 5 *Opbouw* 38 (1994) 114, 243.
- 6 *Opbouw* 38 (1994) 163-164, 183-184.
- 7 *Opbouw* 38 (1994) 206-207, 222-223.
- 8 *Opbouw* 38 (1994) 163, 206, 222.
- 9 *Opbouw* 38 (1994) 114, 163, 242.
- 10 *Opbouw* 38 (1994) 114, 242.
- 11 *Opbouw* 38 (1994) 116, 164.
- 12 *Opbouw* 38 (1994) 242.
- 13 *Opbouw* 38 (1994) 206.
- 14 *Opbouw* 38 (1994) 284-290.
- 15 *Opbouw* 38 (1994) 115.
- 16 *Opbouw* 38 (1994) 115.
- 17 *Opbouw* 38 (1994) 115.
- 18 *Opbouw* 38 (1994) 222.

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

De 'juffrouw' was nogal scheurderig

Vorige keer schreef ik in verband met het overlijden van de 'juffrouw'. Er valt over haar veel meer te vertellen. Ze was een bijzondere vrouw, maar had ook haar eigenaardigheden. Een jaar of tien geleden is ze begonnen met scheuren. Geen oude kranten, maar oude stukken, familiepapieren, brieven. Het moest allemaal weg. Niemand had er iets mee te maken. En niemand hoefde het ook te vinden na haar overlijden.

Toch zijn er wat papieren blijven liggen. Die vond ze blijkbaar belangrijk genoeg om niet weg te doen. Zo vond ik na haar sterven een knipsel met een gedicht 'De oude boer'. Het lijkt of het voor haar overleden man was gemaakt en daarom zal ze het wel hebben bewaard. Hier volgt het:

*'De oude boer loopt door zijn land.
Dat doet hij alle dagen.
Zijn tocht is zichtbaar moeizaam, maar
Nooit zal hij zich beklagen.*

*Hij kent de weiden als zijn hand
En het verhaal der sloten.
Hij ziet elk ding in zijn verband
En in zichzelf besloten.*

*Als hij 't vermoeide, oude lijf
Tegen het hek laat hangen.
Een klein eind heeft hij nog te gaan.
Verteerd is het verlangen.*

*Hier ligt zijn leven, stap voor stap,
En niet bij de bejaarden.
En, leunend op het oude hek,
Roept hij zijn beide paarden.*

*Zij draven naar hem toe, wrijven
Hun troost tegen hem aan.
Wie op het land zijn dagen sleet,
Kan dit geluk verstaan.'*

Geheel anders is het gedicht van Nicolaas Beets 'De moerbeitoppen ruischten'.

*'De moerbeitoppen ruischten';
God ging voorbij;
Nee, niet voorbij; Hij toefde;
Hij wist wat ik behoefde,
En sprak tot mij.*

*Sprak met mij in den stillen,
Den stillen nacht;
Gedachten, die mij kwelden,
Vervolgden en ontstelden,
Verdreef Hij zacht.*

*Den morgen, die mij wekte,
Begroet ik blij;
Ik had zo zacht geslapen,
En Gij, mijn Schild en Wapen,
Waart nog nabij.'*

Ik schreef de vorige keer, dat de 'juffrouw' zoveel moeite had met het geloof, met de zekerheid ervan. Vroeger was dat wat anders. Aan een neef in het buitenland schreef ze in 1977:

„Hebben jullie nog wat beleefd met de Kerstdagen? Och, Schriftgeleerden en andere belangrijke personen ging 't Eerste Wonder voorbij. De eenvoudige herders waren de eersten, die de Boodschap hoorden. Overal is een 'klein mensje' en een Grote 'Wonderlijk – Raad – vrededorst'. Mogen jullie daar iets van voelen.'"

Ze bewaarde dus soms afschriften van brieven, die ze schreef. Ze lagen in een laatje van de keukentafel. Misschien heeft ze ze meerdere malen nagelezen en zich 'opgetrokken' aan haar eigen woorden, die ze voor een ander schreef, maar zelf ook zo nodig had. Naar haar handschrift te oordelen schreef ze jaren geleden eens het volgende op:

*'Leer mij dagen te verdragen
Die als nachten donker zijn;
Niet aan anderen leed te klagen,
Leed van kommer, angst en pijn.*

*Alle stormen kunt Gij stillen,
Ook de stormen van 't gemoed;
Niets dan Uwen wil te willen,
Dat maakt stil en alles goed.*

*Zo te lijden, zo te zwijgen,
Zo met Uwen wil vereend;
Zo in zwakheid kracht te krijgen,
Vader, leer dat aan Uw kind.'*

De onderstrepelingen maakte ze zelf. Ik schreef de vorige keer over de geloofsmoeite van de 'juffrouw'. Misschien viel het allemaal wat mee. Ze is er al worstelend en biddend mee klaar gekomen. Misschien praten we over die geloofsaanvaarding wel eens te gemakkelijk. En kan ik van de 'juffrouw' wat leren. En, om nog eens op dat scheuren van haar terug te komen, ze wist heel bewust enkele dingen te bewaren.

W. Smouter, Breukelen

Op verhaal komen

Het is donderdag 15 september, 's ochtends om kwart over tien, als ik met het notitie-blokje in de hand het statige Academiegebouw in Utrecht binnen stap. Ds R.R. Ganzevoort, Ned. Geref. predikant van Doorn, staat op het punt om te promoveren aan de Utrechtse faculteit Godgeleerdheid. Omdat Henk Algra (de vaste Opbouw-verslaggever voor geleerde gelegenheden) verhinderd is, valt mij dit keer de eer te beurt om de plechtigheid bij te wonen. In de plechtige senaatszaal kijken talloze geleerde heren die hier vanaf de zestiende eeuw doceerden, vanaf hun schilderij op ons neer. Ik herken alleen Hieronymus van Alphen, maar achteraf blijkt dat niet eens de bekende kinder-dichter te zijn. Gelukkig zit ik naast de bekende ds H. de Jong. Nu hij met Opbouw gestopt is, blijkt hij zelfs tijd te hebben om op de fiets van Zeist naar Utrecht te komen. Dan gaan we staan voor de senaat, die de zaal binnenkomt, gevolgd door de promovendus ds R.R. Ganzevoort en de twee paranimfen (waaronder zijn vader) als morele ondersteuning. En vanaf dat moment komt zijn proefschrift zelf aan de orde, volgens academisch gebruik kritisch onder de loupe genomen door een aantal hoogleraren. Maar laat ik eerst iets over dat proefschrift zelf vertellen.

Een cruciaal moment

Ds Ganzevoort schreef een proefschrift onder de titel: „Een cruciaal moment; functie en verandering van geloof in een crisis”. Je zou kunnen zeggen: hij heeft onderzocht of en hoe het geloof bij mensen in de praktijk „werkt”, als ze in een crisis-situatie zitten. Als je je man plotseling verloren bent, als je hoort over een ernstige ziekte die je onder de leden hebt, wat doe je in zo'n situatie met je geloof? Heb je er iets aan en hoe werkt dat dan? Ganzevoort heeft dat om te beginnen onderzocht door een aantal interviews te (laten) houden, met mensen die in de praktijk zo'n crisis-situatie hebben meegemaakt. We moeten dan niet denken aan zo'n Nipo-enquete, waarbij veel mensen een paar eenvoudige vragen beantwoorden, maar veel meer aan een beperkt aantal interviews, waarbij de diepte wordt in gegaan. Ds Ganzevoort heeft de resultaten van dit onderzoek bekeken vanuit minstens vier invalshoeken: sociologisch, theologisch, narratief en pastoraal. Bij drie van deze termen kunt u zich misschien iets voorstellen: je kunt de vraag stellen, wat mensen in de omgeving voor invloed hebben op de verwerking van een crisis (sociologisch), je kunt de vraag stellen wat er gebeurt, gezien vanuit ons bestaan van God (theologisch) en je kunt bespreken hoe je in dit alles als ambtsdrager kunt helpen (pastoraal). Het woord „narratief” is minder bekend, maar voor ds Ganzevoort heel belangrijk. Het betekent letterlijk: iets dat met verhalen te maken heeft. Eerder schreef hij erover in twee boekjes,

waaronder *Levensverhalen* (1989). Hij beschrijft daarin, hoe ieder mens in feite een soort „levenpreken over God” dan voor nodig? Ds Ganzevoort antwoordde hierop het volgende: Sociologie beschrijft het kanaal waarlangs mensen hulp ervaren, maar dat zegt niks over de stroom die door dat kanaal heen vloeit. Een mens probeert z'n leven zin te geven en de erkenning van anderen te vinden. Maar dat moet ten diepste wel falen wanneer het blijft bij menselijk contact. Voor een totale aanvaarding heb je de genade van God nodig, die bven al ons twijfelen uit stijgt. Prof. H.W. de Kniiff legde Ganzevoort op dit punt het vuur nog nader aan de schenen. U hebt het wel over de helpende kracht van bijbelse verhalen, maar is God zelf soms narratief? Anders gezegd: wanneer je altijd maar over verhalen praat, kom je dan wel toe aan de werkelijkheid waar die verhalen over gaan? God is een God van daden, van geschiedenis. Laat men dat weg, dan wordt het heel dubieus of je met dat toch vreemde verhaal van God verder kunt komen, aldus De Kniiff. Mij dunk: veel fundamentele vragen kun je toch haast niet stellen... De bijna-gepromoveerde pastor van Doorn verzekerde dat voor hem God zeker *niet* narratief (een verhaal) is. De *geschiedenis* van God met ons is de kern van de openbaring. Maar dat is ons doorgegeven in verhalende vorm en dus onderzoek ik wat mensen met die verhalen doen, aldus Ganzevoort. Ik denk dat hij in deze antwoorden voldoende duidelijk maakte, dat hij de bijbel echt niet ziet als slechts een bundel mooie verhalen. Maar ik vind dat je er wel aan ziet wat het riskante aan zijn benadering is. De psychologische en sociologische aanpak die niet alleen in het proefschrift maar ook in zijn meer populaire boekjes uitkomt, kan makkelijk zo worden verstaan alsof hij met de werkelijkheidchter de bijbelse verhalen weinig rekent. Ik vond het tenminste geen uit de lucht gegrepen vragen van De Kniiff.

Persoonlijk woord

In een persoonlijk na-woord komt Ruard Ganzevoort naar voren als iemand die intens worstelt om God te vinden in de pijnlijke en geschonden werkelijkheid van ook zijn eigen leven. Hij noemt daarbij het overlijden van hun vierde zoon. Het is een worsteling waarbij veel overhoop gaat, maar waarin hij eindigt met zijn „persoonlijke overtuiging en ervaring dat God in Jezus Christus nog steeds (en misschien wel meer dan ooit) alles voor ons kan en wil betekenen”. Ja, en tenslotte natuurlijk, voor de fijnproevers, nog iets over de stellingen die bij het proefschrift hoorden. Ik wist van tevoren dat het proefschrift op een

serie vraag-gesprekken was gebaseerd. Daar was ik een beetje sceptisch over, want ik geloof niet in statistieken. Maar ik schreef al: het bleek wel wat anders te zijn dan een NIPO-enquete. Over dat verschil gaat stelling 2: „Bij kwalitatief onderzoek weet je precies wat je meet, maar je weet niet hoe vaak het voorkomt. Bij kwantitatief onderzoek weet je precies hoe vaak het voorkomt, maar je weet niet wat je meet”. Verder weet de auteur te melden, dat het zwijggebod voor vrouwen in de gemeente van 1 Cor. 14 blijkens de argumentatie van Paulus in onze situatie juist neerkomt op een gebod tot een volledig gelijkwaardig functioneren van mannen en vrouwen. De kritiek die er van vele kanten is op Zondag 10 wil hij besproken zien in de kerkelijke weg en de stellingen 16 en 17 luiden respectievelijk: „Het leven heeft geen zin”, en: „Het leven heeft zin”. Dominees met een computer, tenslotte, krijgen te horen: „Als predikanten te zeer tekstverwerkers zijn worden hun partners bits”. Kortom: n ochtend in het Utrechtse Academiegebouw leverde heel wat stof tot nadenken. En lastige ogenblikken bij de koffie, toen gemeenteleden uit Doorn me vroegen wanneer k nu eens ga promoveren. Terwijl ik bij de laatste generatie predikanten hoor die zelfs geen „drs.” voor hun naam hebben...

H.Algra, Den Helder

Christenen en moslims (2)

In het vorige nummer van 'Opbouw' werd enige informatie gegeven over het werk van de Stichting 'Evangelie & Moslims'. Daarnaast werd verslag gedaan van een thema-avond over de verhouding tussen christenen en moslims. Spreker was Ds. H.P. Brandsma, die een aantal jaren zendingspredikant is geweest in Indonesië. Verharding in onze houding jegens moslims is niet de weg die we als christenen moeten gaan....In dit nummer volgt het tweede gedeelte van het verslag van deze thema-avond.

Kontakten met moslims

Hoe kunnen we iets van de betekenis van het christelijk geloof doorgeven aan moslims? Ds. Brandsma is van mening dat we in de eerste plaats zelf vanuit het Evangelie moeten leven en dagelijks gevoed moeten worden door de bijbelse boodschap. Wanneer je je overtuiging serieus neemt, spreekt dat een moslim aan.

In de tweede plaats: wanneer we in gesprek komen zal onze houding nederig en zachtmoedig moeten zijn. We moeten de ander met respect tegemoet treden. Wanneer we moslims ontmoeten, zullen we niet moeten proberen om hen met 'machtsmiddelen' te bekeren. Ze worden het meest getroffen door het eenvoudig geloofsgetuigenis. Met 'debatten' bereik je weinig. Maar: om de moslim te bereiken zullen we ook zeker iets van zijn godsdienst af moeten weten (hier kan de Stichting 'Evangelie & Moslims' behulpzaam bij zijn). Moslims kennen ook hun geschiedenis. Een zwarte bladzijde in die geschiedenis wordt gevormd door de Kruistochten. Als christenen zullen we moeten erkennen dat dit het fout is geweest van het christendom: met vuur en zwaard evangeliseer je niet.

Bijbel en koran

Naast fundamentele verschillen zijn er ook overeenkomsten (en dus: bruggen) tussen christendom en islam. In de koran vind je de invloed van het jodendom en van het Nieuwe Testament. De koran kent Noach, David en Henoch als profeet. Jezus is voor de moslims heel belangrijk; ze vinden het een ernstige zaak als de naam van Jezus door het slijk wordt gehaald. Ds. Brandsma noemde in dit verband het feit dat moslims de kerstfeestvieringen in Indonesië bijwoonden. De koran zegt dat "Jezus is geboren zoals Adam werd geboren". Daarop kunnen christenen inspelen door uit te leggen wie Jezus werkelijk voor hen is. Jezus is voor de moslims echter niet de Zoon van God, want God is Geest en een geest kan geen kinderen krijgen. Ook de vergeving van de zonden is voor de moslim onbekend. Hij leeft met het idee dat als hij sterft zijn goede daden en zijn slechte daden op een weegschaal zullen worden gewogen. Wan-

neer je zo leeft, word je bang voor de toekomst. Wanneer een moslim dan ook oog krijgt voor de verzoening, kan dat een enorme bevrijding voor hem betekenen.

Christendom en islam hebben gemeen dat het geloof beslag legt op het hele leven. Daar waar het christendom verwatert en God geen recht meer heeft over heel ons leven, zal de moslim dat als een aanfluiting van het geloof zien. Als christenen serieus 'werk van hun geloof maken', zal ook de moslim zich hierdoor aangesproken voelen.

Onderwijs

Wat het onderwijs betreft is het van groot belang, dat onderwijzers en besturen weten hoe de moslim denkt. Dat wil echter niet zeggen dat je je identiteit als christelijke school prijs moet geven². Ds. Brandsma merkte op dat het wel belangrijk is dat de christelijke school aan moslim-ouders uitlegt wat de identiteit van de school inhoudt en aan hen vraagt deze overtuiging te respecteren. Sommige mensen zijn van mening dat je kunt overwegen om islamitische kinderen vrij te stellen van (christelijk) godsdienstonderwijs. Toch kun je ook de vraag stellen of deze vrijstelling wel zo verstandig is. Het christelijk godsdienstonderwijs behoort immers integraal bij de identiteit van de school hoort. Bij een gevoelige benadering kan juist hier een brug geslagen worden naar de moslims, zodat ze het eigene van de school beter gaan begrijpen. Vrijstelling van godsdienstonderwijs zal door moslims gewaardeerd worden, maar kan tegelijkertijd gezien worden als een zwakte van de christenen.

Ds. Brandsma stelde nadrukkelijk dat het van levensbelang is om duidelijk te zijn ten aanzien van de identiteit van de school. Een aantal moslims stuurt hun kinderen bij voorkeur naar een christelijke school, omdat ze de normen van het christelijk onderwijs beter vinden dan die van het openbaar onderwijs³. Wanneer ze die keuze niet hebben, of wanneer de inhoud van het christelijk onderwijs verwatert, zullen de moslims zich genoodzaakt voelen om eigen scholen op de richten⁴. Dit kan een bedenkelijke ontwikkeling in gang zetten. Veel islamieten wonen al in een getto (in bepaalde wijken); eigen scholen versterken dit isolement nog en kunnen fundamentalistische tendenzen versterken.

Groei in andere werelddelen

Vooraf in Afrika maakt de islam een sterke groei door. Hoe komt dat? Een van de redenen is dat de islam tolerant is ten opzichte van de zgn. natuurgodsdiensten en daar soms ook elementen van integreert. Aan de '5 zuilen' moet je je houden, daarnaast mag

je er wel andere gebruiken bij nemen. Ook het hindoeïsme wordt doorgaans tolerant benaderd. Met het christendom en het jodendom heeft de islam gemeenschappelijke wortels, maar vaak een gespannen verhouding.

Positie van de islam in Nederland

De positie van jonge Turken en Marokkanen in Nederland is vaak moeilijk. Zij verkeren in een klempositie tussen de alles omvattende islamitische cultuur van hun ouders en de geseculariseerde westerse cultuur. Er is onder deze jongeren in het westen sprake van een grote mate van secularisatie. Dat wordt mede in de hand gewerkt doordat de westerse wereld niet is ingesteld op de godsdienstige plichten van de islamiet; je zet immers niet zomaar een lopende band stil. Dit verklaart ook weer de weerstand van fundamentalistische moslims tegen de westerse technokratie. Moderne ontwikkelingen en secularisatie kunnen de groei van de fundamentalistische bewegingen op hun beurt ook weer versterken als een soort tegenbeweging.

Overgang naar een ander geloof

In Nederland komt het niet zo vaak voor dat mensen islamiet worden; in Engeland zijn meer mensen bekend die moslim werden. Ze werden vaak aangetrokken door de eenvoudige boodschap en door de sterke gemeenschap. In de Afrikaanse landen en in Indonesië begon de groei van de Islam vaak door 'gemengde huwelijken': arabische handelsreizigers trouwden met dochters van stamhoofden, waardoor een heel dorp of een hele kampong islamiet werd.

Om in een islamitisch land christen te worden vraagt bijzonder zware offers. Je zegt niet alleen je geloof vaarwel; vaak wordt je uit je familie en uit de gemeenschap gestoten. In een aantal landen word je als 'afvallige' op allerlei manieren onderdrukt. Voor deze christenen is onze voorbede steeds weer nodig.

Geen water bij de wijn

Duidelijk werd in de lezing door ds. Brandsma dat de beste manier om onze christelijke boodschap over te brengen is: je geloof serieus nemen. We mogen geen water bij de christelijke wijn doen. Neem de moslim serieus in zijn situatie, toon respect. Ons beste getuigenis is: leven vanuit een christelijke overtuiging die tastbaar is én daar ook in onze houding (bijv. gastvrijheid tonen) gestalte aan geven.

Noten

1 De Stichting 'Evangelie & Moslims' wil kerken en christenen behulpzaam zijn bij het leggen van contacten met moslims (zie voor adressen: Informatieboekje 1994, blz. 207). De

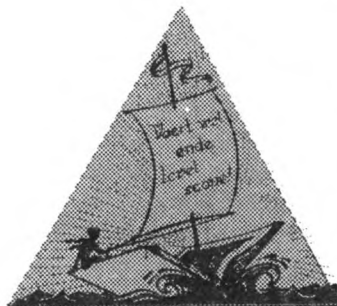

Landelijke Vergadering in Ede (1991) besloot dat onze kerken in deze stichting zullen participeren.

² Dat deze uitspraak van Ds. Brandsma zeer terecht was bleek uit de reactie van een moslim-jongere op de inhoud van het christelijk onderwijs. "Ik heb op school gemerkt dat de mensen serieus met hun geloof bezig waren. Dat vind ik goed. Je moet aan iemand kunnen merken wat hij gelooft". In: 'Wat betekent Pasen eigenlijk?', 'Opbouw', 22 april 1994.

³ In het proefschrift 'Islamitisch godsdienstonderwijs op de basisschool' wordt vermeld dat het merendeel van de islamitische ouders thans eerder kiest voor het openbaar/neutraal onderwijs (proefschrift van dr. Arslan Karagül aan de U.v.A., 1994). Mogelijk heeft dit gegeven mede te maken met het feit dat de meeste moslims in de geseculariseerde gebieden van Nederland wonen.

⁴ Inmiddels zijn er al enkele islamitische scholen opgericht in ons land.

Ex Libris

T. Hoekstra

Duivelsbeelden

De één zegt: de duivel bestaat niet en je moet hem dus ook niet allerlei macht toeschrijven, hij is maar een produkt van de verbeelding en een symbolisering van het kwade. De ander beweert dat de duivel heel concreet is, dat hij soms zelfs te zien en te voelen is en dat zijn macht bijna onbeperkt is. Ziedaar twee meningen waar-tussen nogal wat variaties mogelijk zijn. Hoe men over de duivel dacht en denkt, kunt u lezen in 'Duivelsbeelden'. U maakt daarin kennis met de voorstellingen die mensen zich van de duivel hebben gemaakt vanaf de vroegste christelijke tijd tot nu. Wat passeert niet allemaal de revue! Oud-

christelijke geschriften, Middeleeuwse literatuur, (een apart hoofdstuk is gewijd aan de duivelsfiguren in 'Mariken van Nieumeghen'), de schilderijen van Jeroen Bosch, opvattingen tijdens de Reformatie, oude heidense invloeden, standpunten in de rooms-katholieke kerk en tenslotte een hoofdstuk: De macht van het beeld; duivel en hel in de populaire beeldcultuur van de moderne tijd.

In het algemeen was er wel degelijk angst voor de duivel. Op afbeeldingen ziet hij er vaak vreeswekkend en afschuwelijk uit. Maar het middel bij uitstek om angst te overwinnen is: humor. Vandaar de vele verhalen waarin de duivel belachelijk wordt gemaakt; hij wordt op allerlei manieren bij de neus genomen en het is natuurlijk helemaal prachtig als een vrouw hem op de kop zit!

Het plaatje waarmee het laatste hoofdstuk afsluit, neem ik hieronder over. De tekenaar, Opland, geeft hier een diagnose van de politieke situatie van september 1992. De fractieleiders van de PvdA zijn per fiets over het smalle kronkelpad op weg naar het verheven CDA-bolwerk. We denken natuurlijk al gauw aan het beeld van de brede en de smalle weg; het CDA-kasteel staat ironischerwijze voor het hemels Jeruzalem. Partijvoorzitter Rottenberg wordt onderweg belaagd door duivels in velerlei gedaante zoals een gehoornde 'diabolo Bolk' met klauwpoten en een drietand, die ook wordt gehanteerd door 'Lucifer Hans'. De rooie vrouwen rennen als boze Grieten achter de politicus aan, terwijl Ria Beckers vanuit de Boom der Wijsheid als slang haar venijn spuwt. Tot overmaat van ramp blijkt ook de naaste collega, die achter op de fiets meelift, een duivel te zijn met hoortjes en een ver-vaarlijke pijlstaart. De heiligen Ien, Wim, Ruud en Elco proberen evenwel de eenzame fietser in de goede richting te loodsen. Dit drieluik behoort tot de 'museumschatten' van de nationale politiek. De beelden waarvan Opland zich bedient, zijn traditioneel, maar ze doen het nog steeds goed!

Het plaatje is een geslaagde afsluiting van dit boek; door de eeuwen heen hebben mensen zich een voorstelling gevormd van de duivel en tot in onze moderne tijd werkt dat doopr. Duivelsbeelden bevat bijdragen van vijftien auteurs, vrijwel allemaal werkzaam aan universiteiten. Dat heeft tot gevolg dat het ene gedeelte vlotter leest dan het andere. Ik had ook af en toe wel eens een woordenboek nodig. Maar het is een boek van niveau! Wie interesse en studiezijn heeft, kan heel wat uren zinvol met dit boek doorbrengen. En elke neerlandicus kan ik aanbevelen kennis te nemen van de hoofdstukken over Middelnederlandse literatuur. Het is te verwachten dat die voor studenten binnenkort verplichte lectuur worden.

Uitgever: Ambo, Baarn. Omvang 443 bladzijden, ingenaaid, voorzien van illustraties. Prijs f 59,50.

'Museumschatten'. Drieluik, getiteld 'Les tentations de saint Félix'. Tekening van Opland in de Volkskrant van 12 september 1992.

M.R. van den Berg, Groningen

Vergeving der zonden: hart van het evangelie

Zondag 21b

Verlies van zondebesef

De christelijke gemeente is een gemeenschap die leeft van de vergeving der zonden. Zonder vergeving zou de kerk niet kunnen bestaan en is waarschijnlijk leven onmogelijk. Nu is er met het woord 'zonde' ontzaglijk veel geknoeid, zoveel dat velen het vandaag niet meer kunnen horen en beginnen te steigeren als ze met dit woord geconfronteerd worden. Er zijn zoveel dingen zonde genoemd, die het in werkelijkheid niet waren, dat het woord onvermijdelijk weerstanden ging oproepen.

Anderzijds hebben we in onze tijd te maken met het verdwijnen van het zondebesef. De moderne mens voelt zich niet meer zondig. Natuurlijk weet hij wel dat hij fouten maakt, maar dat is iets heel anders dan zonde, want het heeft volgens hem niets met God te maken.

In heel de bijbel is weet hebben van zonde en schuld heel essentieel. De mens is zondig. Hij kan alleen maar leven als zijn zonden verzoend worden. Christus is dan ook het Lam van God dat de zonden der wereld wegneemt. De God van de bijbel is een God die de zonden vergeeft. Dat is typerend, karakteristiek, voor Hem. Dit hart van het evangelie heeft alles te maken met het feit dat wij zondige mensen zijn. Het grote thema dat God onze zonden vergeeft en dat Christus voor onze zonden gestorven is, hangt onlosmakelijk samen met onze zondigheid. Neem de zonde weg en het evangelie verliest zijn spits. Dat is ook een van de redenen waarom het evangelie velen niets meer te zeggen heeft: ze zien zichzelf niet meer als zondig. Dan weet je ook geen raad meer met een God voor wie vergeven karakteristiek is. Dan verliest God zijn contouren en zijn realiteit voor je. In het gunstigste geval verbleekt Hij dan tot een kleurloos Oppervezen, een onbestemde Macht. En Christus' dood verschrompelt dan tot een brok menselijke tragiek en lijden. Natuurlijk vind je dat nog wel erg, precies zoals je het erg vindt als in Bosnië of waar dan ook mensen en kinderen worden afgeslacht. Maar dat Christus voor jou gestorven is, dat Hij de marteldood stierf om *jouw* zonden te vergeven en dat zijn dood dus alles met jouw leven vandaag te maken heeft, komt dan allemaal in de lucht te hangen en heeft je niets meer te zeggen.

Moralisme en wetticisme

Dat zit eraan vast als een mens zijn zondebesef verliest. Dan raakt hij God en Christus en het evangelie kwijt. Je

zonden kennen is een noodzaak. Maar dan is het wel wezenlijk dat we het woord 'zonde' bijbels inkleuren. Maar al te vaak is het omgebogen naar moralisme en is er heel wat kleinburgerlijkheid en benepenheid aan vastgeklonterd.

Dat was ook het geval in Jezus' dagen. Volgens de leer van de Farizeeën was je een zondaar als je de potten en pannen niet ritueel waste vóór de maaltijd, als je je handen niet waste voor het eten, als je het huis van een niet-Jood binnenging of als je op de sabbat twee stappen teveel deed. Daardoor kreeg hun spreken over zonde een heel ander karakter dan in het Oude Testament en verzandde het in wetticisme en formalisme.

Waar dat het geval is, ziet men ook de mens niet meer. Daar ziet men alleen schendingen van de wet, van de tradities en van de regels. Daar maakt men zich alleen druk om wat er gedaan is en niet om *wie* het gedaan heeft. Daar ziet men de dader niet meer als een broeder of zuster, niet meer als naaste, maar als een stuk vuil waar je je neus voor dichtknijpt. Daar vallen woorden als 'tuig' en wat dies meer zij. Geen wonder dat de tollenaars en hoeren hard bij hen wegliepen. Bij Jezus was dat anders. Ook Hij sprak over zonde, maar niet op een wettische manier. Hij noemde de zonde ook wel bij de naam, maar was niet meedogenloos. In zijn liefde zocht Hij de mens die zondigde.

In de ruimte

Hij wist precies hoe de samaritaanse vrouw die Hij ontmoette bij de put van Sichar (Joh. 4), leefde, hoeveel mannen ze had gehad (5) en dat ze nu met een andere man ongehuwd samenwoonde. De mensen in Sichar wisten dat uiteraard ook en lieten haar daarom links liggen. Ze minachtten haar. Het was niet meer dan logisch dat zij hen ontweek, hen zoveel mogelijk probeerde te ontlopen en daarom water ging putten op het heetst van de dag, op een tijdstip waarop ze, naar ze wist, geen andere vrouwen uit het stadje bij de put zou ontmoeten. Daar treft ze dan Jezus. En Hij blijkt alles van haar te weten. Echt alles. Maar Hij trekt zich niet terug in een afwerende, kille houding. Hij zoekt haar. Hij ziet in haar een mens die bevrijd moet worden van de schuld die ze meesleept. Jezus is niet gekomen om zondaren te minachten, maar om hen op te zoeken. Hij is niet gekomen om zijn neus voor hen dicht te knijpen, maar om hun zonden te vergeven en hen in de ruimte te zetten.

Als de joodse leiders bij Hem komen met een verloofd meisje dat op overspel betrapt is (Joh. 8:2-11), keert hij zich niet vol walging van haar af. Hij gaat niet aan de kant van de leiders staan, die in haar alleen maar een verachtelijk en verwerpelijk creatuur zagen. Hij wijst hen erop dat ook zij met hun uiterlijk zo keurige en onberispelijke leven schuldig staan en alleen maar kunnen leven van vergeving. En dan zegt Hij tot het meisje: Ik veroordeel je niet. Wat je gedaan hebt, was zonde. Maar die wordt je vergeven. Ga heen, zondig niet weer.

Geen eisen of voorwaarden

Die laatste woorden zijn niet bedoeld als een harde eis. Zo worden ze wel vaak gelezen. Dan zien we Christus daar staan, gereserveerd en op afstand, en Hij zegt streng: voor deze keer zal Ik het nog door de vingers zien, maar denk erom, laat het niet meer gebeuren, want als het nog eens gebeurt, kom je er niet zo gemakkelijk van af.

Maar zo lezen we het helemaal verkeerd. Want vergeven is iets anders dan door de vingers zien. Het is iets anders dan je ogen even dichtknijpen en doen alsof er niets gebeurd is. Bij vergeving verdoezel je niets, bagatelliseer je niets en wordt er niets over het hoofd gezien. Wie iets door de vingers ziet, tilt er niet zo zwaar aan. Hij neemt het niet serieus. Maar God en Christus hebben er wel zwaar aan getild. Christus heeft zo zwaar aan onze zonden getild, dat Hij ervoor aan het kruis gegaan is. Als God onze schulden door de vingers gezien had, was zijn dood niet nodig geweest. Juist omdat ze zo serieus genomen zijn, konden ze niet door de vingers gezien worden en moesten ze echt vergeven worden. Zo was het ook met dat verloofde meisje. Als Jezus zegt: „Ik veroordeel je niet“, bagatelliseert Hij niet wat ze gedaan heeft, maar Hij stelt haar in de vrijheid, in de ruimte. Hij neemt haar reële schuld van haar af. Dat is vergeving.

En als Hij dan zegt: „zondig niet weer“, is dat geen harde, onverbidde eis. Maar het betekent: Ik heb je in de ruimte gezet. Je mag nu leven in het klimaat van de vergeving. Loop daar nu niet weer uit vandaan, de barre woestijn van de zonde weer in. Het gaat Christus om haar. Hij stelt geen eisen of voorwaarden, maar geeft haar zomaar, onverdiend, het leven. En als Hij dat gedaan heeft, bindt Hij haar op het hart: zorg er nu voor dat je dat leven niet weer kwijtraakt.

Leven zonder God

Dat is vergeving. Het is mensen weghalen uit de woestijn van de zonde, uit het gebied waar de dood heerst, en hen overplaatsen in het leven. Zonder vergeving is er geen werkelijk leven. Dat zegt Gods Woord luid en duidelijk. Nu hebben we al even gezien, dat wie zijn zonden niet meer ziet, ook zijn zicht op God als een vergevend God kwijtraakt. Het omgekeerde is ook waar. Wie God kwijtraakt, verliest ook het besef van wat zonde is. Voor wie God niets meer voorstelt, is ook de zonde geen realiteit meer. Want zonde is ten diepste niet een incidentele overtreding van een regel en een wet. Dat is er natuurlijk wel een kant van, maar het is niet het diepste wat je ervan zeggen kunt.

Zonde is in de grond van de zaak een levenshouding: leven zonder God. Dat kan zich op allerlei manieren uiten: in een tegen Hem ingaan, in een Hem negeren, in een je eigen meester willen zijn. Omdat dat de kern van de zonde is, veroorzaakt ze een breuk met God en brengt ze verwijdering tussen God en mens. En dat betekent de dood, want de dood is ten diepste dat de levensgemeenschap met God is doorgesneden.

Wie God niet meer kent, kan ook niet meer zien wat zonde werkelijk is. En wie niet meer weet wat zonde is, weet ook niet meer wat vergeving en verlossing inhouden. Alles hangt hier met elkaar samen en grijpt op elkaar in als de tandwielen van een uurwerk. Er bestaat tussen dit alles een wederzijdse wisselwerking.

Naarmate God uit iemands leven verdwijnt, in die mate zwakt ook het zondebesef af. En naarmate de bijbelse dimensie van het zondebesef verloren gaat, in die mate versmalt de verlossing zich steeds meer tot een horizontaal, politiek en sociaal verschijnsel. Want waar God de grote afwezige is, blijft er voor de mens niets anders over dan zijn heil uitsluitend te zoeken in het horizontale vlak.

Hart van de verlossing

We zitten hier middenin een moderne problematiek. Velen laten in onze tijd de verlossing opgaan in politieke en maatschappelijke bevrijding. Natuurlijk zijn dat geen onbelangrijke zaken in deze wereld. Maar een louter politieke of maatschappelijke bevrijding is nog geen verlossing in de bijbelse zin van het woord. Want een dergelijke bevrijding staat nog los van de vergeving der zonden en van het herstel van de levensgemeenschap met God.

Maar die staan bij de bijbelse verlossing juist centraal. Waar die kern, de vergeving, ontbreekt en geen rol speelt, is geen sprake van een werkelijke verlossing.

Het verhaal van de verlamde die door zijn vrienden met touwen door het dak werd neergelaten voor Jezus' voeten, is bekend (Luc. 5:18vv). Deze mensen kwamen onmiskenbaar voor genezing. Voor hen bestond de verlossing van de verlamde in het bevrijd worden van

zijn ziekte. Maar Jezus laat zien: dat is nog niet de werkelijke bevrijding. Als deze man alleen maar genezen wordt, is er nog niets wezenlijks gebeurd. Zijn grootste kwaal bestaat in zijn zonden, in zijn van God vervreemd zijn.

Daarom zegt Jezus tegen hem: je zonden zijn je vergeven. En dat betekende zijn werkelijke bevrijding, het echte herstel van zijn leven. Dat wil niet zeggen dat zijn lichamelijke toestand er niet meer toe deed. Dat misverstand snijdt Jezus af door te zeggen: sta op. Maar die genezing kreeg pas haar wezenlijke waarde binnen het raam van de vergeving.

De boodschap van de vergeving is het hart van de verlossing. Die vergeving is er in Jezus. Jezus ziet in ieder die bij Hem komt, niet een stuk vuil waarvoor Hij zijn neus ophaalt, maar een mens die Hij wil verlossen en in de ruimte van de levensgemeenschap met God wil zetten.

H. Algra, Den Helder

Dat komt er nou van!

Moet je in een alledaagse openbare eetgelegenheid bidden voor het eten? Met die vraag werd een vader geconfronteerd die met zijn kinderen uit eten ging. Hij vertrouwde zijn eigen kookkunst niet. Of: vertrouwden zijn kinderen de kookkunst van hun vader niet? In ieder geval kwamen ze in een plaatselijke laagdrempelige eetgelegenheid terecht. De vader vond dat er wél voor het eten gebeden moest worden. Zijn oudste dochter vond van niet. Op school hadden ze het er ook over gehad en de leraar godsdienst vond ook dat het niet hoefde. Pa hield voet bij stuk, dus werd er voor de eenvoudige dochter voedzame maaltijd gebeden.

Direkt na het bidden stapte een oudere man op het tafeltje af, waar het gezin-min-moeder de maaltijd nuttigde. „Ik zie dat u ook kerkelijk bent. Wat zie je dat toch weinig, tegenwoordig, vindt u ook niet? Ik kom hier dagelijks en nooit zie ik iemand de maaltijd met gebed beginnen. Wat fijn om dan toch nog jonge mensen te zien bidden. Want u bent toch niet zo oud, denk ik. En als ik vragen mag: bij welke gemeente hoort u eigenlijk?”

Het was duidelijk: deze man was niet zomaar verdwenen. Aangezien assertiviteit niet de sterkste trek was van de vader, durfde hij de man ook niet terug te verwijzen naar zijn oorspronkelijke tafeltje. Bovendien vroeg hij zich af of hij dat wel mocht doen; de man had immers behoefte aan contact.

Ondertussen probeerde de dochter de vader duidelijk te maken dat dit zo niet kon. „Zeg er dan wat van!” fluisterde ze hem in zijn oor. De tweede dochter keek ook al wat verstoord en gaf haar vader een paar voorzichtige duwtjes tegen zijn schenen. De zoon at ondertussen smakelijk zijn hamburger met frites en stoorde zich verder nergens aan. Na elkaar een goede zondag te hebben gewenst, liepen vader, dochters en zoon weer naar buiten. De dochter merkte boos op: „Dat komt er nou van! Moet u hier maar niet gaan bidden voor het eten! Die man heeft ons hele eten verstoord!”

De volgende zondag liep de man voor kerktijd te ijsberen voor het kerkgebouw. Het inmiddels met moeder herenigde gezin kwam er ook net aan. De dochter zei tegen haar vader: „Daar is die man weer! Zou dat komen omdat hij gisteren met ons gepraat heeft?” De vader reageerde met: „Ja, dat komt er nou van!”

De man heeft de zondagse kerkdienst niet meegemaakt. Toen hem werd gevraagd of hij ook de dienst wilde bezoeken, liep hij gauw weg. Het was teveel gevraagd. Maar – wie weet – zien we hem nog wel eens. Je weet maar nooit wat er van komt...

Ontvangen

Ds. C.N. van Dis, drs. W.G. Rietkerk, drs A.Th. Hegger, Eugen Drewermann: psychologische bijbeluitleg.

Amersfoortse Studies no. 16

52 blz., f 10,-

ISBN 9070145286

Uitg. Stichting Bijbel en Wetenschap, Amersfoort

Dr J. van Genderen en dr W. van 't Spijker (red.), Luisteren en leren.

Jubileumboek van de Theologische Universiteit van de Chr. Geref. Kerken in Nederland 1894-1994.

278 blz., f 37,50

ISBN 9060648420

Uitg. Buijten & Schipperheijn, Amsterdam

Ds J.M. Goedhart, Onthulde geheimenissen.

(Meditatieve verklaring van het laatste bijbelboek.)

266 blz., f 28,-

ISBN 9071097226

Uitg. Bredewold, wezep

Reinder Ruard Ganzevoort, Een cruciaal moment.

Functie en verandering van geloof in een crisis.

(proefschrift)

401 blz., f 55,-

ISBN 9023903048

Uitg. Boekencentrum, Zoetermeer

H. Algra, Den Helder

Inwisselbaar

Kevin is een leuk uitziend jochie van 10 jaar. Klein voor zijn leeftijd, maar o zo gehaaid. Hij komt heel zelfstandig over en regelt zijn eigen zaakjes wel.

Af en toe regelt Kevin wat teveel. Op zijn dagelijkse ontdekkingstochten komt hij namelijk heel wat zaken tegen, waar hij even aandacht aan moet schenken. Ook 's avonds valt er in de buurt veel te regelen. Kevins handen wapperen graag en veel en zijn mondje weet hij ook prima te roeren. Dan ontstaat er een probleem met de burens, met de meester op school, met de caissière van de winkel, met een politieagent.

Kevin woont nu bij zijn tante. Zijn moeder woont bij haar nieuwe vriend. Die vriend ergert zich aan het gedrag van Kevin. Hij kan er niet tegen dat Kevin slecht luistert en overal aanzit. Dus moest hij maar bij zijn tante gaan wonen.

Vaders

Zijn echte vader heeft Kevin nooit ontmoet. Toen hij een peuter was, dacht hij dat Nico zijn vader was. Nico woonde immers bij mama in huis. Later zag hij een andere man op de foto's die kort na zijn geboorte genomen werden. Zijn moeder noemde die man Roy en zei dat dat zijn vader was. Toen Kevin een kleuter was, verdween Nico. Een jaar later was er weer een andere man in huis: Patrick. Kevin vond hem eerst wel aardig. Hij deed veel spelletjes en ging vaak met hem fietsen. Later werd het minder. Patrick kwam onregelmatig thuis. Als hij thuis was, keek hij televisie en plunderde de koelkast. Kevin kreeg vaak ruzie met hem. Daarom zocht hij zijn heil maar bij zijn vriendjes op straat. Patrick verdween ook weer uit Kevins leven. Hij heeft er geen traan om gelaten. Toen kwam de nieuwe vriend van zijn moeder. Daar kreeg Kevin meteen ruzie mee. Het ging zo slecht dat Kevin maar bij zijn tante moest gaan wonen. Daar woont hij nu. Zijn moeder zegt dat het goed met hem gaat. „Kevin heeft er helemaal geen last van, hij vindt het best leuk bij zijn tante.”

Stabiele relaties

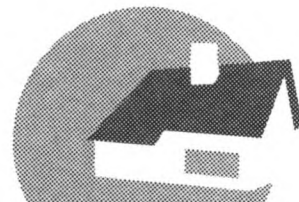
Mensen vragen regelmatig zich af waar de toegenomen criminaliteit vandaan komt. Is er te weinig politie-toezicht? Is er te weinig sociale controle? Zijn de straffen te licht? Die vragen laten een meer fundamentele vraag liggen. De ontwrichting van de samenleving begint niet bij gebrekkig politietoezicht en zelfs niet bij de verminderde sociale controle. De toegenomen criminaliteit begint bij een verhaal als dat van Kevin. „Wat we als opvoeders aan moeten bieden is de stabiliteit van een betrouwbare pedagogische relatie”¹.

Wegwerpartikel

Wanneer zelfs het kind een wegwerpartikel wordt, hoe moet het dan waarde hechten aan dingen die van anderen zijn? Als het kind inwisselbaar is, hoe moet het dan ooit leren duurzaam van een ander te houden? Criminaliteitsbestrijding is dweilen met de kraan open, als we geen oog hebben voor het wezenlijke belang van stabiele relaties voor opgroeiende kinderen.

Noot

1 Drs. G.J. Blanken in: *Ze redden zich wel*; Opbouw 1994/12

In dat huis daar woont een vrouw

Ytje Veeffkind-Eenkhoorn, Krommenie

Kamperen met verlos

Oktober. De kerkelijke molen draait weer volop. In september hebben we allerlei plannen uitgewerkt voor het komende seizoen. Er was een gezellige startmiddag in de kerk. Iedere vereniging en commissie deed iets wervends, in de hoop aarzelende aspirant-leden het laatste zetje te geven. En dan is de vacantiетijd echt voorbij. Ik moet altijd wel even op stoom komen. Maar als we eenmaal weer bezig zijn, heb ik er ook wel weer zin in. Voor mijn gevoel was deze 'zeven warme weken zomer' ongelooflijk snel achter de rug. Toen wij half augustus van onze gezinsvacantie thuiskwamen, was het al een beetje herfstig zelfs. We zaten nog een paar keer buiten, maar het was echt mondjasmaat. Met onze jongste dochter zouden we fietsen als haar broer naar het tienerkamp was. Dat hebben we dan ook gedaan want daar was het prima weer voor. Nooit geweten dat Noord Holland zo'n mooie provincie is. Hier vlak bij huis zijn de schitterendste fietstochten uitgezet. Wisten we natuurlijk wel, maar maakten we nooit gebruik van. Wat dat betreft zullen we

ons leven moeten beteren. De laatste vacantieweek was druk. Er kamen vrienden en vriendinnen logeren, het huis daverde zo nu en dan op z'n grondvesten. Gelukkig hoefde pa niet direct zondags te preken, dus het kon een beetje lijden. Maar op één van die dagen was ik het geroezemoes behoorlijk zat. We zaten met een grote schare aan tafel en er werd afgesproken dat er na het eten in huis verstoppertje gedaan zou worden. 'Overal behalve in de studeerkamer en het halletje', wist het vriendinnetje van onze dochter heel juist. Ik zag de bui al hangen. Gedaver op de trap (denk aan de burenl!). Op zolder hangt wasgoed, en dat is juist een geliefkoosde verstopplaats. Daar ben ik dus ook niet zo blij mee. Op onze slaapkamer ben ik foto's aan 't uitzoeken. Mijn bureau staat daar ook en dat ligt vol papieren. 'Geen verstoppertje meer in huis, het is droog buiten', zeg ik dus enigszins geprikkeld. 'Verstoppertje buiten, niks aan,' pruilten de kids. 'Juist leuk,' wist ik opeens, denkend aan de heerlijke zomeravonden uit mijn jeugd.

Ik zag het weer helemaal voor me. 'Uitloperkje met verlos', noemden wij het spel. Iemand stond bij een boom af te tellen, terwijl de anderen zich verstopten. Dan moest de afteller gaan zoeken. Degene die hij vond was gevangen, maar kon door een ander verlost worden. Ik legde het spel aan de kinderen uit en besloot met de verzoeking: 'O wat zou ik dat nog graag eens doen. Alleen hier in de straat maar niet. Veel te gek voor de burenl!' 'Zoiets moet je ook op een camping doen, dan vindt niemand het gek,' is het commentaar van de kinderen. 'Weet je wat,' zegt Koos 'als jij nou eens meegaat als onze halve gemeente met Pinksteren kampeert. Dan kun je dat leuke spel bijvoorbeeld met de bijbelclub doen. Ik zie jullie al achter mekaar aanrennen!' 'Hè ja mam,' doen de kinderen er nog een schepje bovenop, 'dan is het heus niet gek als al die oude mensen zo stom doen en dan willen wij ook nog wel meedoen. Alleen moeten we dan eerst wel weer iets hebben om in te kamperen.' Iets om in te kamperen. Dat is waar ook. Daar wordt een oude wond even wreed opengehaald. Want 'iets om in te kamperen' hebben wij vele jaren gehad. Maar dat 'iets' is op een zondagavond in september een paar jaar geleden gestolen. Terwijl wij er bijna met onze neus bovenop zaten. Iedereen is het al bijna vergeten, behalve ik. Ik kan me er nog echt kwaad om maken, bij tijd en wijle. Alleen al bij zo'n simpele opmerking voel ik de spijt om het verlies weer bovenkomen. Toen wij voor de verzekering moesten opgeven wat er allemaal in onze vouwwagen aan spullen zat, ontdekten we dat er ook een bijbel in moest liggen. En daar werd ik dus steeds mee 'getroost'. Ik moest maar bedenken dat die dieven in ieder geval ook de bijbel gestolen hadden. Fijn als je de dominee in huis hebt! Nou, ik werd er niet vrolijker van. Want bijbel of geen

bijbel, we hebben het ding nooit terug gezien. Dus dat spel op de camping kan wat mij betreft nog niet doorgaan. Ik zal thuisblijven met de overgebleven schapen van de kudde. Na deze turbulente maaltijd zijn we maar gaan sjoelen, want het regende weer buiten. Tijdens het koffiezetten in de keuken viel mij een vrome gedachte in. 'Uitloperkje met verlos,' doen we in zekere zin iedere zondag in de kerk. Dus wat dat betreft, op de camping of thuis, het kan allebei.

In deze puzzel staan 25 woorden. Aan de hand van vier aanwijzingen lees je welke woorden je kunt wegstrepen. De woorden die overblijven vormen tezamen een spreuk.

1. Alle woorden waar je 'dier' achter kunt zetten.
2. Woorden die iets ontkennen.
3. Alle woorden die van achter naar voren gelezen hetzelfde zijn.
4. Vervoermiddelen.

REN	DE	TOT	GEEN	MENS
NIET	KNAAG	BUS	ROOF	DAAD
WIKT	FIETS	STINK	NOOIT	MAAR
KOK	GOD	NEE	TREIN	PAP
AUTO	HUIS	RAAR	NIMMER	BESCHIKT

G. Wijkhuizen-van Vuuren, Den Helder

De oplossing van de vorige maal was: Melchizedek.

Verootmoediging (2)

Waardoor is het verval dan binnengeslopen? Er zijn immers verschillende deformatieverschijnselen waar te nemen.

1. Men meent het eindstation bereikt te hebben; we zijn gearriveerd. Hier is

dan geen 'werkplaats', maar een 'rustoord' te vinden. Het 'wij' kwam op de voorgrond. Het leidde tot overdreven zelfbewustheid. We gingen denken in machtsverhoudingen. We hadden het over 'onze grote kerk', en 'onze synode'. Jeschurun werd vet, d.w.z. het vergat de realiteit der genade. Er ontstond aversie tegen elke reformatie. Maar reformatiemensen arbeiden en hebben geen tijd voor genot. Hun leven staat in het teken van het offer. We moeten niet rusten in de luxe.

2. Er vindt een *verschuiving* plaats van de hoofdzaken naar de bijzaken. Van Christus de Heer van de Kerk naar onszelf. Onze lampions en vlaggen dienen om het leven te versieren. Het is: onze kerk, onze school, onze Vrije Universiteit, onze A.R. Partij. Sikkel zei eens in een preek: „God mag 'onze' kerk afbreken, als Zijn Kerk maar gebouwd wordt.

3. We zijn helemaal opgegaan in de succesvolle strijd in het volksleven. We werden rijk en we gingen jagen naar succes. *Naar buiten was alles punctueel in orde*, maar achter deze camouflage lag vaak de werkelijkheid van een harde verzaking van het geestelijk leven.

4. Er is een *groot tekort aan eschatologisch besef*: we leven niet meer elke dag uit de verwachting van de komst van onze Here Jezus Christus die het heerlijke rijk van God volmaken zal.

5. Er is gemis aan verdrukking: het kruisdragen achter Christus aan was geen element van ons leven meer. Vreemd, want 'in de wereld zult gij verdrukking hebben'...

6. Er is een *praktisch materialisme* ingeslopen in onze gelederen; belangrijke zaken werden emeritaatsgelden en traktementen. In plaats van te staan in het geloof.

7. Er is *verwereldlijking*: eerlijkheid moet wijken voor diplomatie en tactiek. En dat in de Kerk des Heren!

8. De geestelijke *antithese* ontbreekt.

9. We gaan mank aan *geestelijke hoogmoed* en we beseffen niet een deel van Gods wereldkerk te zijn. We zijn zo op weg naar de secte.

10. Er is een *grote afstand* ontstaan tussen 'geestelijken' en 'leken'. De dominee is de 'heer'. Ook afstand tussen academisch gevormden en de andere leden van de kerk.

Zo hebben we ons leven willen behouden, maar we zijn bezig het te verliezen. We verliezen elkaar. We zijn niet waarachtig als priesters opgetreden. We hebben gefaald. Dan grijpt God in: de verwording wordt openbaar! Wat nu? Zo kunnen we de nieuwe tijd niet in.

Nu moeten we ons bekeren en weer bidden om trouw te zijn (Micha 6). We moeten weer kerk zijn. In het ambt van alle gelovigen.

Dit stuk is een samenvatting van een gedeelte van de openingstoespraak, die Ds. H. Knoop, destijds predikant te Rotterdam-Delfshaven, op de zgn. Vrijmakingsvergadering in de Lu-

therse Kerk te Den Haag d.d. 11 augustus 1944 heeft gehouden. Wij kwamen het tegen in de 'Gereformeerde Kerkbode', orgaan van de vrijgemaakt-gereformeerde kerken in Groningen, Friesland en Drenthe. Hier vinden wij duidelijk de verootmoediging ingevuld. En daar gaat het immers om. Anders blijven het slechts holle klanken. De inzet van de Vrijmaking was dus goed! Maar helaas heeft door een overspannen begrip van het ware kerkzijn en doordat men zich sterk afzette tegen de zgn. synodalen een triomfalistische geest zich meester gemaakt van de vrijgemaakte kerken. Triomfalisme bergt het gevaar van sektarisme in zich. Daardoor hebben de vrijgemaakte kerken velen van zich vervreemd. Uiteraard is hier voor allen, die hun wortels in de Vrijmaking hebben, sprake van een bepaalde solidariteit in de schuld. Konkrete verootmoediging is een schriftuurlijke vereiste. Alleen in die weg wil God zijn volle zegen aan zijn volk kwijt! De volgende keer nog iets over dit belangrijke thema.

Enschede, O. Mooiweer

Ned. Geref. Kerk van Zoetermeer

Het adres van de diaconie luidt: p/a de heer G.J. Brinkel, Akkerdreef 166, 2723 XL Zoetermeer.

Uitnodiging Centrale Diaconale Conferentie Ned. Ger. Kerken

Op zaterdag 5 november 1994 zal in Baarn de jaarlijkse Centrale Diaconale Conferentie gehouden worden. Het dagthema zal dan zijn: 'Schuldig lijden en de dienst der barmhartigheid'. Het onderwerp zal ingeleid worden door ds. G. van den Brink uit Veenendaal, emerituspredikant van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Rotterdam. Als toelichting op het thema het volgende. Er zijn in het leven allerlei situaties, waarin er een direct aanwijsbaar verband bestaat tussen zonde en leed: een man bedriegt zijn vrouw en loopt een geslachtsziekte op, een werknemer besteeft zijn baas en wordt werkloos, een huisvrouw heeft een gat in haar hand en kan haar gezin niet verzorgen, een meisje is drugsverslaafd en kan zich niet staande houden. De vraag is, welke houding de diaken daartegenover moet aannemen. Aandachtspunten zijn:

* Is het 'eigen' wel altijd zo duidelijk als het lijkt?

* Is de diaken geroepen om te vermanen, of treedt hij daarmee in het ambt van de ouderling?

* Is bekering van zonde een voorwaarde voor het bieden van hulp? De middagvergadering zal in het teken staan van de STAGG.

Plaats: Geref. Kerk Het Brandpunt, Oude Utrechtseweg 6, Baarn (dicht bij NS-station).

Aanvang: 10.00 uur; vanaf 9.30 wordt u ontvangen met koffie.

Leiding: C. Huizinga, voorzitter Centraal Diaconaal Comité.

In verband met de lunch vraagt de diaconie van Baarn u om onderstaande strook vóór 22 oktober a.s. op te sturen naar:

Ned. Ger. Kerk Baarn, p/a J.P. Wijbrands, W. Barendszlaan 68, 3742 PR Baarn

Het Centraal Diaconaal Comité verzoekt u per deelnemer f 15,- over te maken op: postbank 2827366 t.n.v. penningmeester CDC van de Ned. Ger. Kerken te Amersfoort.

Opgave voor de Centrale Diaconale Conferentie 1994 te Baarn

De diaconie van de Nederlands Gereformeerde Kerk te heeft het voornemen om op zaterdag 5 november in Baarn aanwezig te zijn met personen.

De hiervoor verschuldigde bijdrage zal z.s.m. overgemaakt worden.

..... 1994
(plaats) (datum)

Ontmoetingsdag CGK-NGK

Alle leden van Chr. Geref. Kerken en Ned. Geref. Kerken in de noordelijke provincies worden hartelijk uitgenodigd op de ontmoetingsdag, die wordt gehouden op zaterdag 5 november a.s. in de Centrumkerk te Hogeveen. Ds. A.J. Metske uit Heerhugowaard en ds. J.M. Mudde uit Enschede spreken over: „Hoe treed je als Christen naar buiten?” Aanvang 15.00 uur.

Er zal volop gelegenheid zijn met de inleiders van gedachten te wisselen. U bent welkom van 14.30 uur af en dan is er ook koffie/thee. Er wordt u een broodmaaltijd aangeboden en dan wordt de dag besloten met een 'Sing-in'. Sluiting plm. 20.45 uur. Op uw komst wordt gerekend!

Ned. Geref. Kerk van Amsterdam-Centrum

Het adres van de diaconie luidt: p/a Balistraat 98, 1094 JT Amsterdam, secr. de heer C. Groot, Grevelingenstraat 32", 1078 KR Amsterdam.

Ned. Geref. Kerk van Nunspeet

Het adres der kerk luidt: Postbus 525, 8070 AM Nunspeet. Het scribaat berust bij de heer P. IJben, Arent toe Boecoplaan 38, 8081 VZ Elburg.

Zendingsnajaarsvergadering van Den Haag c.a.

De zendingsnajaarsvergadering van Den Haag met de steunbiedende ker-

ken is uitgesteld van 25 november naar vrijdag 16 december a.s.

Ned. Geref./Chr. Geref. Kerk Arnhem

De kerkeraad van de Chr. Geref. Kerk en Ned. Geref. Kerk te Arnhem nodigt u hartelijk uit de bevestiging en intrede van ds. J. van 't Hof in haar gemeente bij te wonen.

De bevestiging zal, zo de HEERE wil, plaatsvinden op zondag 16 oktober 1994 om 15.30 uur in de Bethaniëkerk, Laan van Presikhaaf 192 te Arnhem, door predikant ds. M.W. Vrijhof. Hierna zal ds. Van 't Hof zijn intrede doen. Na afloop van de dienst is er gelegenheid de fam. Van 't Hof te begroeten.

Ned. Geref. Kerk van Eindhoven

Het scribaat der kerk berust thans bij de heer B.R. Schat, Gerretsonlaan 66, 5624 JR Eindhoven, tel.: 040-434751.

Persverslag regio Arnhem

Wij citeren uit het persverslag van de vergadering der Nederlands Gereformeerde Kerken in de regio Arnhem, d.d. 15 september 1994, in de Tabernakelkerk te Apeldoorn.

Afsluitend examen van kandidaat J. van 't Hof te Sliedrecht, beroepen door de kerken van Arnhem en Nijmegen, ieder voor 50%.

De vereiste stukken betreffende dit beroep zijn aanwezig; het getuigenis van de kerk van Sliedrecht wordt in extenso voorgelezen. De kandidaat wordt in elk van de volgende vakken geëxamineerd:

- uitleg Oude Testament, vanuit Psalm 95, door ds. J.D. Janse;
 - uitleg Nieuwe Testament, aan de hand van Col. 3:1-17, door ds. W.J. van der Linde;
 - visie op preek, de ambten en de gemeente, de heilshistorie in de prediking, door ds. G. Roukema;
 - ethische vragen, aan de hand van het 7e gebod, door ds. G. Roukema;
 - catechese, eveneens aan de hand van het 7e gebod, door ds. G. Vrooland.
- Als resultaat van het examen wordt kand. Van 't Hof medegedeeld dat hij met blijdschap kan worden toegelaten tot de volle dienst des Woords en der sacramenten in de Ned. Geref. Kerken. Kand. Van 't Hof wordt Ps. 111:6 toegezongen, waarna gelegenheid wordt geboden hem en zijn echtgenote te feliciteren.

Het formulier voor Dienaren des Woords wordt voorgelezen en door kand. Van 't Hof ondertekend.

De regio Arnhem probeert het beroep door de kerken van Arnhem en Nijmegen, na onderzoek van de stukken, met name ook die betreffende art. 9 AKS. De afvaardigingen namens de regio naar de bevestigings- en intredediensten (9 okt. te Nijmegen en 16 okt. te Arnhem) worden geregeld.

Afsluitend examen van kandidaat J. Schouls te Schiedam, beroepen door de kerk van Neede.

De vereiste stukken betreffende dit

beroep worden in orde bevonden; het getuigenis van de kerk van Schiedam wordt in extenso voorgelezen.

De kandidaat wordt in elk van de volgende vakken geëxamineerd:

- uitleg Oude Testament, aan de hand van Ezechiël 2 en 3, door ds. K.B. Holwerda;
- uitleg Nieuwe Testament, vanuit II Corinthe 3, door ds. W.J. van der Linde;
- visie op preek, de ambten en de gemeente, benaderd vanuit de pastorale brieven, door ds. K.B. Holwerda;
- ethische vragen, met name de positie van de goede werken in de belijdenis-geschriften, door ds. G. Roukema;
- catechese, de structuur van een les over zondag 39 HC, het 5e gebod, voor een bepaalde leeftijdsgroep, door br. G. van Winsum.

Als resultaat van het examen wordt kand. Schouls medegedeeld dat hij met blijdschap kan worden toegelaten tot de volle dienst des Woords en der sacramenten in de Ned. Geref. Kerken. Kand. Schouls wordt Ps. 134:3 toegevoegd, waarna hij en zijn echtgenote worden gefeliciteerd. Het formulier voor Dienaren des Woords wordt voorgelezen en door kand. Schouls ondertekend. De regio Arnhem probeert het beroep door de kerk van Neede, na onderzoek van de stukken, ook met betrekking tot de voorziening in het levensonderhoud, conform art. 9 AKS. De afvaardiging namens de regio naar de bevestigings- en intrededienst op 13 nov. wordt geregeld.

Jongerenbijbelkringen Rijswijk

In de gemeenten Rijswijk, Delft, Voorburg e.o. gaan in september/oktober '94 weer 5 bijbelkringen (ca. 20-30 jaar) van start.

De meeste kringen beginnen met een maaltijd. Jongeren, die niet tot de Gemeente behoren, maar voor werk en/of studie op door de weekse dagen in de buurt wonen, zijn van harte welkom op deze kringen. Bel 015-122388 en vraag naar Wim van der Wekken en bel Gert-Jan van Rhee 015-147488.

Ds. W.L. Kurpershoek

Nadat ds. W.L. Kurpershoek, emeritus-zending van de NGK Den Haag, in februari j.l. een ingrijpende hartoperatie had moeten ondergaan, moest hij in juni opnieuw naar het ziekenhuis, waar hij werd geopereerd i.v.m. een ernstige maagbloeding. Hoewel ds. Kurpershoek na deze tweede operatie in korte tijd wonderlijk is hersteld, is zijn gezondheidssituatie nog zeer onzeker. Daarom heeft de kerkeraad van Den Haag gemeend gehoor te moeten geven aan het verzoek van ds. Kurpershoek om het – reeds uitgestelde – verlof in Nederland, dat voor oktober t/m januari gepland was, geheel af te stellen.

Adreswijziging zendingscommissie Den Haag

A. Janse, Volendamlaan 42, 2547 CH Den Haag wordt per 22 oktober a.s.: Winkelstede 130, 2543 BT Den Haag, 070-3292527

Nederlands Gereformeerde Kerk te Kampen

Ds. E. Zwarteveen ging per 1 augustus 1994 op 65-jarige leeftijd met emeritaat na de gemeente 15 jaar te hebben gediend. Daarvoor was hij predikant van Sliedrecht, Voorthuizen, Oosterbeek/Wolfheze en Doesburg-Velp.

Zondag 18 september preekte ds.

E. Zwarteveen – onder grote belangstelling – afscheid in de Nieuwe Kerk in de beide middagdiensten. Ds. Zwarteveen had als thema: „Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en tot in eeuwigheid.” Hebr. 13:8.

Daarom is er: Nieuw leven voor wie in Hem gelooft. Vaste zekerheid voor wie leeft in Zijn genade. Eeuwige toekomst voor wie nu nog Zijn smaad draagt.

Na de diensten was er een samenkomen met genodigden, waarbij velen aanwezig waren: B. en W. van Kampen, afgevaardigden van kerken, familieleden en kennissen.

Burgemeester H.C. Kleemans sprak woorden van dank voor wat ds. E.Z. ook betekende voor de zwakkeren in de samenleving.

Ds. A. Beeftink sprak namens de regio-kerken. Hij noemde de prettige samenwerking op regio-gebied en memoreerde het jarenlange contact met zowel ds. als mevr. Zwarteveen. Zij hebben altijd al veel steun van hen ondervonden. Ds. J. Bouma, de praeses van de maand, wees op het pastorale werk, dat ds. E.Z. op uitstekende wijze verrichtte.

Donderdagavond, 22 sept., nam de gemeente afscheid van ds. en mevr. Zwarteveen. In een avondvullend programma met lofzang, muziek en humoristische bijdragen van predikanten, kerkeraad en jeugd toonde de gemeente haar waardering, ook met de bekende cadeautip, voor alles wat ds. en mevr. Z. hebben betekend voor jong en oud. Soli Deo Gloria.

pagina is de eerste in de linker- en de tweede in de rechterkolom te vinden. Voor Het Boek is zo eenvoudig mogelijk hedendaags Nederlands gebruikt, om vooral beginnende bijbellezers te helpen. Bij het vertalen is niet zozeer woord-voor-woord als wel gedachte-na-gedachte vertaald. De combinatie met de Statenvertaling is volgens de uitgeefster bedoeld voor meer diepgaande bijbelstudie. Daarbij denkt zij onder meer aan (theologie)studenten. „De Statenvertaling was in 1637 de eerste complete vertaling van de Bijbel in de Nederlandse taal en ligt nog steeds het dichtst bij de grondtekst. De taaldrempel van Het Boek is het laagst van alle Nederlandse versies van de Schrift. Het naast elkaar lezen van beide is een hulpmiddel om de bijbelse boodschap beter te ontdekken.”

De eerste editie van Het Boek verscheen in 1988. Met de nieuwe uitgave richt IBS/Holland zich ook op degenen die de Statenvertaling al gebruiken, maar er moeite mee hebben de taal ervan volledig te begrijpen. Volgens de uitgeefster hadden de vertalers van Statenvertaling en Het Boek gemeen dat zij „leefden vanuit de erkenning dat de hele Heilige Schrift is geïnspireerd door de Heilige Geest”, zoals de leider van het Statenvertaal-team ds. Johannes Bogerman destijds als voorwaarde voor zijn medewerkers stelde. Zowel Het Boek als de Statenvertaling doen betrouwbaar verslag van wat God tot de mensen wil zeggen.

Parallelbijbel: gebonden in dieproud kunstleer met zilver op druk
ISBN 90-70998-20-3

Formaat: 15 x 22 cm; 1776 pagina's

Prijs: f 74,50

Nader informatie: IBS/Holland, B.A. Ramaker, tel. (01793) 3132, fax (01793) 2975

Evangelische Hogeschool Serie Amersfoortse studies groeit

Onlangs is in de serie Amersfoortse Studies van de Evangelische Hogeschool deel 16 verschenen. Deze uitgave is getiteld 'Eugen Drewermann, Psychologische bijbeluitleg'. Deze Studie snijdt op een gedegen en boeiende wijze een actueel thema aan op het gebied van de moderne theologie.

Enige tijd geleden belegde de EH een studiedag over de Duitse theoloog en psychotherapeut Dr. Eugen Drewermann. De lezingen van deze studiedag, die nog niets aan actualiteit hebben ingeboet, zijn nu gepubliceerd als Amersfoortse Studie nr. 16. De discussie over het werk van deze omstreden theoloog gaat onverminderd door. De bijbeluitleg van Drewermann is boeiend: men herkent er vaak zijn eigen leven in. Velen komen dan ook onder de bekoring van zijn werk. Maar het is ook heel gevaarlijk: hij miskent het gezag van de Schrift en gaat sterk subjectief en allegoriserend te werk. In de bijdragen in deze Studie wordt getracht Drewermann recht te doen, maar ook heel duidelijk te waarschuwen tegen de gevaarlijke kanten van zijn werk. De bijdragen zijn van C.N. van

Onder andere(n)

Parallelbijbel

Statenvertaling en Het Boek als tweeling Zevenhuizen (ZH) – Een combinatie van de Statenvertaling en Het Boek is het nieuwste op het terrein van de bijbelverspreiding. De uitgave wordt onder de naam Parallelbijbel door International Bible Society/Holland op de markt gebracht.

In de parallelbijbel zijn de oudste nog in gebruik zijnde Nederlandse bijbelvertaling en de jongste verwoording van de Schrift samengevoegd. Op elke

Dis ('Enkele kanttekeningen bij de theologie van E. Drewermann'), drs. W.G. Rietkerk ('Drewermann als exegeet') en drs. A.Th. Hegger ('Een poging tot exegese van Drewermanns dieptepsycho-logie'). Er zijn uitgebreide literatuurverwijzingen opgenomen.

Deze Amersfoortse Studie kan besteld worden door overmaking van f 10,- (incl. porto) naar gironr. 6560042 t.n.v. Bijbel & Wetenschap, Amersfoort onder vermelding van A.S.-16.

Congres Reformatie en eschatologie

Het jaarlijkse congres van de Stichting ter bevordering van de kennis van de Reformatie zal op 15 december 1994 gehouden worden. Zoals inmiddels gebruikelijk zal het congres plaatsvinden in de aula van de Theologische Universiteit te Apeldoorn. Dit jaar zal in lezingen en workshops aandacht worden besteed aan het thema Reformatie en Eschatologie. Als sprekers zullen aan het congres deelnemen: Prof.Dr. W.J. van Asselt, Drs. M.A. van den Berg, Drs. E.A. de Boer, Prof.Dr. F. van der Pol, Dr. H.J. Selderhuis, Prof.Dr. W. van 't Spijker en Prof.Dr. S. Voolstra. Met het oog op de voorbereiding van o.a. de workshops dient u zich zo mogelijk vooraf aan te melden. Na uw aanmelding ontvangt u verdere informatie over het congres thuisgestuurd. Aanmelding kan zowel schriftelijk als telefonisch bij de secretaris van de Stichting: Dr. H.J. Selderhuis, Ravelstraat 17, 8031 DC Zwolle, 038-544180.

Het Interkerkelijk Algarve-pastoraat

Het 'Interkerkelijk Algarve Pastoraat' zal evenals voorgaande jaren, weer Protestante Kerkdiensten houden en wel in de volgende plaatsen en daarbij vermelde tijden:

Praia de Oura: Hotel Carousel, van 6 november '94 – 30 april '95 's morgens om 10.30 uur.

Quarteira: Don José van 8 januari – 27 maart '95 's middags... 15.30 uur.

Praia da Rocha: Hotel Jupiter a.d. Boulevard van 8 januari – 27 maart '95 's morgens 10.30 uur.

Inlichtingen tot 7-11-1994 J. Huisman, Ereprijs 138, Nijverdal. Tel. 05486-10369.

Kunstenaars die iets voorstellen Kunstdagen in de Open Hof in Dordrecht

Wij nodigen u hartelijk uit voor de Kunstdagen op 26-29 oktober in ons kerkgebouw.

Evenals in 1991 zijn er schilderijen, aquarellen en grafiek te zien en te koop, gepresenteerd door Art Revisited uit Aduard, bij Groningen.

Deze keer duurt de expositie vier dagen, daardoor zijn er wat meer mogelijkheden voor andere activiteiten. Art Revisited is een bureau voor kunstbemiddeling en een uitgeverij van kunstboeken en kunstkaarten, in 1985 opgericht door Hans en JoAnn van Seventer.

Hans van Seventer zal op vrijdagavond een lezing houden waarbij de visie van Art Revisited op het getoonde werk en op kunst in het algemeen naar voren komt.

JoAnn van Seventer zal woensdag op een Vrouwenochtend spreken over christelijke thema's in de kunst, maar ook: welke gaven heb je zelf?

Tijdens de hele expositie zijn er video-presentaties van de E.O. TV-serie 'Wat is er aan de hand', die door Hans van Seventer is gemaakt.

Woensdagavond zijn er muzikale bijdragen van Nando van Essen en Gerard Rijken van Olst met piano en panfluit.

Donderdagavond treedt de dansgroep Het Theaterhuis op met 'Man in the long black coat' en 'Het Bosnisch Requiem', van Natasja Visser.

woensdag 15-22.30 uur Expositie open 9.30-11.30 uur Vrouwenochtend, JoAnn van Seventer

20.30-21.30 uur Muziek

donderdag 15-22.30 uur Expositie open 20-21 uur Het Theaterhuis

vrijdag 15-22.30 uur Expositie open 20.30-21.30 uur Lezing Hans van Seventer

zaterdag 10-15 uur Expositie open doorlopend: video 'Wat is er aan de hand'.

U bent welkom in de Open Hof, Nederlands Gereformeerde Kerk, Herschelstraat 27, Dordrecht. Verdere informatie bij Jannie Kleingeld 078-135625 en Leny Horsman 078-143914.

Met droefheid delen wij U mede, dat de Here op Zijn tijd uit ons midden wegnam onze conrector en docent

DS. J. GOUDZWAARD

Wij mogen vertrouwen, dat zijn vele werk voor het Nederlands Gereformeerd Seminarie niet ijdel is in de Here.

Namens bestuur en docenten
ds. J.C. Janse, rector
ds. L.W.G. Blokhuis, voorzitter

Amersfoort, 26 september 1994

Het bestuur van het COGMA (contact orgaan gereformeerde militairen en alleenstaanden) geeft met ontroering kennis dat op 26 sept. jl. mocht ingaan in het feest van zijn Zender

DS. J. GOUDZWAARD

oud-legerpredikant van de Nederlandse strijdkrachten, emeritus-predikant van de Ned. Geref. Kerk te Zaandam. Bijna 25 jaar mocht hij onze voorzitter zijn. We gedenken in dankbaarheid zijn warme belangstelling voor de medemens. Trooste de Heere zijn vrouw en dochter.

Namens het COGMA-bestuur,
ds. K.B. Holwerda, voorzitter a.i.
H.J. Bosch, secretaris

Mijn schapen horen naar mijn stem en Ik ken ze en zij volgen Mij en Ik geef hun eeuwig leven.

Joh. 10:27-28

Met ontroering berichten wij U dat maandagochtend 26 september is overleden onze broeder

DS. JAN GOUDZWAARD

Hij heeft de gemeente jarenlang pastoraal gediend en met grote trouw aandacht voor ons gehad. Wij bidden dat de Here zijn vrouw en dochter zal troosten en bemoedigen.

De kerkeraad van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Amersfoort.

Met droefheid heeft de Nederlands Gereformeerde kerk van Zaandam kennis genomen van het overlijden op 26 september jl. van haar emeritus predikant

DS. J. GOUDZWAARD

Met dankbaarheid gedenken wij dat hij onze gemeente als predikant gediend heeft van 1959-1965.

De HERE trooste en sterke zijn vrouw en dochter bij het dragen van dit verlies.

Namens de kerkeraad,
ds. J.M. de Groot, praeses
G. Sneep, scriba

Met droefheid vernamen wij dat de Heere na een periode van ziekte toch nog onverwacht tot Zich genomen heeft

DS. J. GOUDZWAARD

Dankbaar zijn we voor alle goede gaven die wij in ds. Goudzwaard mochten ontvangen gedurende de jaren dat hij werkzaam was in onze gemeente.

Wijbiden om troost en kracht voor zijn gezin en familie om dit verlies te dragen.

Kerkeraad en gemeente van de Nederlands Gereformeerde Kerk te Nunspeet